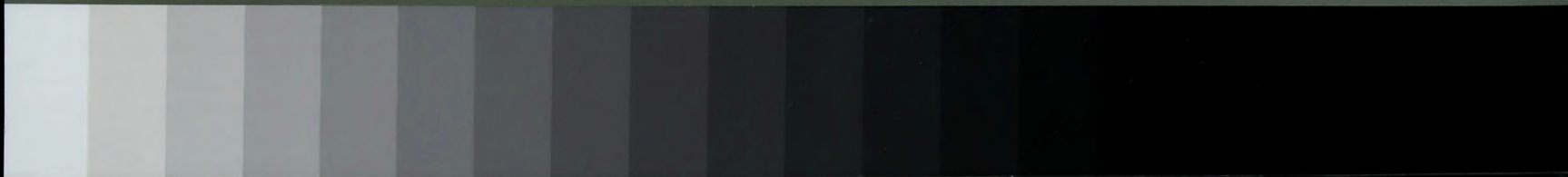

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

Plk dr hab. Józef MARCZAK

ZADANIA I STRUKTURA WOJSK OBRONY TERYTORIALNEJ W INNYCH PAŃSTWACH

61075

Opracowanie wykonane w ramach projektu badawczego
nr 0T00A 04919 finansowanego przez Komitet Badań
Naukowych

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
/5065

05-005065-0010

PNB

WARSZAWA

2000

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

płk dr hab. Józef MARCZAK

**ZADANIA I STRUKTURA
WOJSK OBRONY TERYTORIALNEJ
W INNYCH PAŃSTWACH**

*Opracowanie wykonane w ramach projektu badawczego nr 0 T00A 049 19
finansowanego przez Komitet Badań Naukowych*

WARSZAWA

2000

SPIS TREŚCI

<i>WPROWADZENIE METODOLOGICZNE</i>	3
<i>1. WOJSKA OT WYBRANYCH PAŃSTW NATO</i>	7
1.1. Gwardia Narodowa USA	7
1.2. Obrona Terytorialna Niemiec	15
1.3. Wojska OT w systemie obrony terytorialnej Belgii	29
1.4. Obrona Terytorialna Danii	40
1.5. Wojskowe formacje terytorialne Francji, Hiszpanii, Turcji i Włoch	54
1.6. Wojska OT Czech	61
<i>2. WOJSKA OT WYBRANYCH PAŃSTW NEUTRALNYCH</i>	66
2.1. Wojska OT Szwajcarii	66
2.2. Wojska OT Austrii	69
2.3. Wojska OT Finlandii	70
<i>3. WOJSKA OBRONY TERYTORIALNEJ NIEKTÓRYCH INNYCH PAŃSTW EUROPY I AZJI</i>	72
3.1. Wojska OT państw bałtyckich	72
3.1.1. Ochotnicza służba ochrony kraju (SKAT) Litwy	72
3.2. Gwardia Narodowa Ukrainy	77
3.3. Wojska OT Izraela	78
3.4. Wojska OT Afganistanu	79
<i>4. WNIOSKI KOŃCOWE</i>	81
<i>BIBLIOGRAFIA</i>	86
<i>ZAŁĄCZNIKI</i>	87

WPROWADZENIE METODOLOGICZNE

Przedmiotem badań Autora, których wyniki zawiera niniejsze opracowanie, były wojska Obrony Terytorialnej (OT) innych państw – zarówno wybranych członków NATO, wybranych państw neutralnych oraz niektórych innych państw Europy i Azji.

Celem badań było określenie ogólnego charakteru współczesnych wojsk OT, sprecyzowanie uniwersalnych zasad ich tworzenia i funkcjonowania w państwach demokratycznych. Wyniki badań są niezbędne w procesie rozbudowy wojsk OT III RP, ujętej w programie rządowym (pkt 27.3. Rozbudowanie wojsk OT) sformułowanym w listopadzie 1997 roku. Chodzi więc o wykorzystanie bogatych doświadczeń, nieraz kilkusetletnich, demokracji zachodnich w tworzeniu naszych wojsk OT III RP, państwa demokratycznego, członka wspólnoty NATO.

Sądzić należy, iż pozwoli to politykom i wojskowym kierującym tworzeniem naszych wojsk OT poznać istotę tego komponentu sił zbrojnych, uniknąć błędów oraz zapewnić szybkie i sprawne włączenie tych wojsk w proces tworzenia siły obronnej III RP.

Głównym problemem procesu badawczego było znalezienie odpowiedzi na pytanie: jaki charakter w państwach demokratycznych mają wojska OT i jakie spełniają zadania w ramach bezpieczeństwa narodowego?

Rozwiązania tego problemu naukowego Autor poszukiwał w drodze określenia odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Jakie jest miejsce i rola wojsk OT w tworzeniu bezpieczeństwa narodowego państw demokratycznych?
2. Jakie misje i zadania spełniają wojska OT w państwach demokratycznych?

3. Jakie są ogólne struktury wojsk OT?
4. Jaki jest system dowodzenia wojsk OT?
5. Jak są dyslokowane jednostki wojsk OT?
6. Jaki charakter ma służba wojskowa w jednostkach wojsk OT?
7. Jaki jest proces szkolenia żołnierzy wojsk oraz kształcenia kadr wojsk OT?
8. Jakie są relacje koszt-efekt wojsk OT?
9. Jakie są relacje między wojskami OT a wojskami operacyjnymi w całokształcie organizacji wojskowej państw demokratycznych?

Jak zwykle gdy chodzi o informacje dotyczące żywotnych interesów bezpieczeństwa poszczególnych państw, Autor miał ograniczone i zróżnicowane możliwości dotarcia do pełnych informacji o organizacji wojsk OT innych państw. Za szczególnie wiarygodne źródło można więc uznać informacje o wojskach OT innych państw NATO (USA, Belgii, Danii, RFN), które nasze delegacje otrzymały i wyniosły z wizyt i wymiany z tymi państwami.

Wybór 18 państw, których wojska OT zostały zaprezentowane i scharakteryzowane w opracowaniu, został dokonany z myślą o osiągnięciu możliwie największej wiarygodności wiedzy o wojskach OT. Stąd też każdy z trzech rozdziałów ujmuje różne, pod względem polityki bezpieczeństwa grupy państw. Pierwszy rozdział ujmuje wybrane państwa NATO. Drugi, najbardziej znane i naśladowane przez państwa świata, również w aspekcie militarnym – państwa neutralne Europy. Trzeci rozdział ujmuje inne państwa Europy – nasi bliscy sąsiedzi – państwa bałtyckie i Ukrainę oraz dwa państwa azjatyckie – Izrael, najsprawniejsza organizacja militarna ostatniego półwiecza, a także Afganistan, zwycięzca supermocarstwa sowieckiego.

Pewnym problemem terminologicznym było nazewnictwo wojsk OT, które prawie we wszystkich państwach ma swoje narodowe, zwykle tradycyjne nazwy. Autor uznał, że podstawowymi kryteriami zaliczania określonej

organizacji wojskowej państwa do wojsk OT są: „przywiązanie” dyslokacyjne i funkcjonalne danej formacji do określonej części terytorium państwa (regionu, stanu, obwodu itp.); ścisłe związki pomiędzy terytorialnymi formacjami wojskowymi, a miejscowymi organami władzy narodowej i samorządowej oraz społeczeństwem.

Tradycyjna, pierwotna nazwa wojsk OT, którą była i po części jest „milicja” (łac. militia = służba wojskowa) we współczesnym świecie nabiera nieco innego charakteru. Przede wszystkim to nie tylko służba wojskowa. Terminem „milicyjny” określa się często również system mobilizacyjny i szkoleniowy wojsk operacyjnych, czyli sił o przeznaczeniu „pozaterytorialnym”.

Równocześnie współcześnie terminem „milicji” określa się również formacje samoobronne, a więc pozarządowe, jakimi są m.in. wielosettysięczne milicje amerykańskie (nie mające nic wspólnego z Gwardią Narodową) czy powszechnie uzbrojone plemiona Afganistanu, Czeczenii itd.

Z uwagi na różnorodność wojsk OT w poszczególnych państwach Autor uważał za celowe, sformułowanie ogólnych zbiorczych odpowiedzi na pytania badawcze, poprzedzić możliwie zwięzłym zaprezentowaniem charakteru wojsk OT poszczególnych państw.

Równocześnie Autor ze względu na konieczność ograniczenia rozmiarów opracowania, jak i ze względu na dostępność informacji o wojskach OT ograniczył badania do wspomnianych trzech grup państw. Sądzić należy, iż takie spektrum pozwoli na osiągnięcie możliwie najbardziej uniwersalnych uogólnień co do charakteru wojsk OT oraz prawidłowości ich funkcjonowania.

Jeśli chodzi o źródła informacji o wojskach OT innych państw to poza wymienionymi informacjami z wizyt i wymian międzypaństwowych oraz materiałów ze źródeł wywiadowczych istotne są informacje z praktycznego działania wojsk OT w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych. Wyraźny tego przykład mieliśmy w działaniach niemieckiej OT podczas powodzi 1997 r.,

w czasie której Wrocław otrzymał również wsparcie wojsk OT Holandii (jednostka pomp odwadniających).

Sądzę, że niniejsze wyniki badań będą użytecznym źródłem wiedzy zarówno dla budowniczych wojsk OT III RP, a także szerokich rzesz wojskowych i cywilnych w kształtowaniu wizji właściwego i koniecznego do obrony demokratycznego państwa, członka NATO, systemu obronnego.

1. WOJSKA OT WYBRANYCH PAŃSTW NATO

Szereg państw członkowskich NATO posiada wieloletnie tradycje i doświadczenia z funkcjonowania terytorialnej organizacji wojskowej wzbo-
gaconych blisko półwiecznym okresem tworzenia obrony wspólnej NATO. Stąd też poznanie charakteru wojsk OT poszczególnych państw NATO oraz sformułowanie uniwersalnych prawidłowości w ich tworzeniu i funkcyjono-
waniu zapewne będzie pomocne w rozbudowie wojsk OT III RP.

1.1. Gwardia Narodowa USA

Ponad 200 lat temu gen. Tadeusz Kościuszko po wielce chlubnym okresie współuczestniczenia w wojnie o niepodległość Stanów Zjednoczonych wrócił do Polski z pragnieniem wykorzystania swych doświadczeń w walce o nie-
podległość Polski. Dlatego właśnie w Powstaniu Kościuszkowskim dokonano
pierwszej próby włączenia całego narodu, w tym jego najliczniejszej części –
chłopstwa do walki o niepodległość. Innymi słowy gen. T. Kościuszko nie
pragnął nic innego jak przenieść na polski grunt doświadczenia wyniesione
z walki narodu amerykańskiego o niepodległość.

Powstaje pytanie: jakie przyczyny złożyły się na sukces powstania narodu
amerykańskiego przeciwko ówczesnemu supermocarstwu – Wielkiej Brytanii
i dlaczego nie udało to się w Polsce w 1794 r. i w kolejnych powstaniach XIX
wieku?

Przed odpowiedzią na to pytanie, trzeba pamiętać o tym, że społeczeń-
stwo amerykańskie, pod panowaniem Brytyjczyków, miało dużo swobody.
Miedzy innymi posiadało własną milicję, czyli terytorialną organizację woj-
skową, przeznaczoną do zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego, inaczej
mówiąc samoobrony na bezkresnych obszarach północnej Ameryki oraz były

wykorzystywane przez Anglików w wojnach z Francuzami o terytoria północne.

Milicję tworzyli miejscowi obywatele przeszkoleni w posługiwaniu się bronią i działaniu w strukturach wojskowych. Przyszły wódz naczelny i pierwszy prezydent USA J. Waszyngton był od 1725 r. oficerem milicji stanu Wirginia a od 1755 r. dowódcą milicji tegoż stanu.

Tak więc przed wybuchem powstania narodowego społeczeństwo amerykańskie miało potężną organizację wojskową – milicję, czyli innymi słowy zorganizowany wojskowo i uzbrojony naród. Właśnie ta milicja była podstawą skutecznej walki narodu amerykańskiego o niepodległość (1775-82) wraz z utworzoną w oparciu o siły milicji Armią Kontynentalną (1775).

O randze milicji w państwowości USA świadczy zapis (II Poprawka – 1791 r.) Konstytucji USA: „Dobrze zorganizowana milicja jest niezbędna dla bezpieczeństwa wolnego świata”. Takie przekonanie trwało długo, bowiem dopiero w 1903 r. amerykańska milicja została przekształcona w Gwardię Narodową USA, zachowując bardzo wiele cech milicji.

Tak więc, jak przed ponad 200 laty gen. T. Kościuszko, tak i my dzisiaj, stoimy przed podobnym zadaniem wykorzystania doświadczeń amerykańskiej terytorialnej organizacji wojskowej jaką jest Gwardia Narodowa. W ramach współpracy z USA odbyło się szereg wizyt naszej kadry w jednostkach GN stanu Illinois, a także w Polsce przebywało kilka delegacji Gwardii Narodowej dzieląc się swoimi doświadczeniami w GN. W odróżnieniu jednak od czasów powstania kościuszkowskiego obecnie mamy przeszkolone wojskowo społeczeństwo i nie narzekamy na brak kadr dowódczych i brak broni lekkiej.

Miejsce i rola Gwardii Narodowej w systemie obronnym USA¹

Gwardia Narodowa jest siłą obronną Stanów Zjednoczonych na bazie społeczności danego regionu. Spełnia ona – zgodnie z § 10101, rozdz. 10, Kodeksu USA – rolę „rezerwowego elementu sił zbrojnych”. W rozumieniu tego zapisu zasadniczym zadaniem federalnym jest „...utrzymanie właściwie wyszkolonych i wyposażonych jednostek gotowych do bezzwłocznego, mobilizacyjnego ich rozwinięcia w przypadku wojny lub wystąpienia sytuacji nadzwyczajnych na obszarze kraju oraz do innych potrzeb”. Natomiast zadaniem stanowym jest „...zapewnienie wyszkolonych i zdyscyplinowanych sił na potrzeby nadzwyczajnych sytuacji w stanie lub innych sytuacji kryzysowych określonych prawem stanowym”.

W składzie GN wyróżnia się jednostki wojsk lądowych oraz sił powietrznych. Jednostki te znajdują się pod kontrolą rządów stanowych lub gubernatora terytorialnego. Natomiast w wypadku wojny lub ogłoszenia stanu wyjątkowego stają się, z mocy prawa, częścią składową sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych i wchodzi odpowiednio w skład Wojsk Lądowych (US ARMY) oraz Sił Powietrznych (US AIR FORCE).

To podwójne podporządkowanie jest zgodne z Konstytucją Stanów Zjednoczonych i niejako z niej wynika, gdyż obliguje ona każdego obywatela do złożenia przysięgi nakazującej obronę interesów państwa i jego terytorium, a jednocześnie nakazującej wierność swojemu stanowi.

Struktura organizacyjno-funkcjonalna Gwardii Narodowej

Stan liczebny Gwardii Narodowej łącznie wynosi ok. 470 tys. gwardzistów, z tego w wojskach lądowych 362 tys. (77 %), a w siłach powietrznych 108 tys. (23 %).

¹ Por. Sprawozdanie delegacji Zarządu OT SG WP z pobytu w Dowództwie Gwardii Narodowej Stanów Zjednoczonych” 30.06.1998.

W wojskach lądowych GN posiada na okres „W”:

- osiem (8) dywizji;
- piętnaście (15) samodzielnych brygad wsparcia.

Jednostki te to głównie piechota zmotoryzowana typu lekkiego oraz pododdziały wsparcia wyposażone w uzbrojenie starszej generacji (np. artyleria 105 mm ciagniona).

W czasie pokoju wspomniane siły są „rozdrobnione” na 3735 jednostek GN rozlokowanych w ponad 2700 miejscowościach (zał. 1). Każda jednostka (od plutonu do kompanii) posiada od jednej do kilku, tzw. „zbrojowni”, w której zdeponowane jest jej zasadnicze wyposażenie, w tym uzbrojenie. Obiekty te obok roli magazynowej spełniają jednocześnie rolę ośrodka mobilizacji, a ponadto ośrodka kondycyjnego (hala sportowa, siłownia itp.) oraz klubu (kawiarnia, bilard itp.) skupiającego (integrującego) członków gwardii danej jednostki.

Łącznie GN wojsk lądowych posiada 23 362 obiekty infrastruktury koszarowo-magazynowej, w tym 3269 zbrojowni. Część z tych obiektów jest wynajmowana przez GN. Ochronę i obronę tych obiektów w większości przypadków powierza się Policji lub firmom ochroniarskim.

Do celów szkolenia „weekendowego” (1 weekend w miesiącu) GN posiada 44 stanowe centra szkolenia.

W siłach powietrznych GN posiada:

- osiemdziesiąt osiem (88) jednostek lotniczych (eskadra lub grupa);
- pięćset siedemdziesiąt osiem (578) jednostek wsparcia zadaniowego (eskadra lub grupa).

Jednostki te na okres „W” tworzą siedem (7) skrzydeł. Głównie są to jednostki lotnictwa transportowego i tankowania powietrznego. Niemniej jednak obok lotnictwa specjalistycznego GN posiada również samoloty bojowe. Są to myśliwce F-16 oraz samoloty A10A, tzw. „tank killer” (niszczyciel czołgów). Samolotami tymi są:

➤ myśliwce F-16 jako przechwytyjące (nie objęte traktatami rozbrojeniowymi) wykorzystywane w systemie obrony powietrznej USA i przewidziane głównie do osłony baz wojskowych i obiektów, szczególnie ważnych dla obronności państwa;

➤ A-10A, który przekazany jest do GN z Sił Powietrznych (operacyjnych), jako samolot przestarzały. Jednak wobec braku nowego samolotu w Siłach Powietrznych wykorzystują one tym samym, w prowadzonych operacjach zbrojnych, jednostki lotnicze GN. Obserwowaliśmy to np. podczas operacji „Pustynna Burza”.

Łącznie GN posiada 1192 samoloty. Bazują one na 65 lotniskach cywilnych oraz 25 wojskowych. Z kolei liczba pilotów na 1 samolot wynosi średnio:

- na samolotach bojowych – 1,25;
- na samolotach transportowych – 1,75.

Wszystkie jednostki Gwardii Narodowej posiadają średnio 25 % ukompletowania. Procent ten stanowią gwardziści „zatrudnieni” na pełny etat.

Każdy żołnierz (rezerwista) otrzymuje rocznie około 7600 \$. W ciągu roku odbywa jednorazowo szkolenie dwutygodniowe i w każdym miesiącu przez jeden weekend.

W przypadku użycia GN przez Gubernatorów Stanu środki finansowe są z funduszy stanowych.

Podwójna podległość GN (Prezydentowi USA w czasie wojny i gubernatorom stanowym w czasie pokoju) wymaga również posiadania organów planistyczno-sztabowych zarówno szczebla federalnego, jak i stanowego.

Na szczeblu federalnym organem tym jest Biuro Gwardii Narodowej. Jego szef (trzygwiazdkowy generał) podlega Sekretarzowi Obrony za pośrednictwem Szefa Kolegium Połączonych Sztabów.

Szef Biura GN odpowiada za:

- 1) planowanie użycia i wykorzystania GN w czasie ogłoszenia stanu wyjątkowego w państwie oraz podczas wojny;
- 2) koordynację działań GN w sytuacjach kryzysowych o zasięgu ponadstanowym;
- 3) realizację podjętych przez GN programów, np. „Partnerstwa dla Pokoju”, „Wezwanie Lincolna” itp.;
- 4) opracowanie budżetu dla GN;
- 5) dystrybucję uzbrojenia, sprzętu wojskowego, środków materiałowych i innych środków trwałych przewidzianych dla GN, a finansowanych z budżetu federalnego.

Biuro posiada jako zasadnicze dwa pionki funkcjonalne podległe dyrektorom GN Sił Lądowych oraz GN Sił Powietrznych. Odpowiadają one za przygotowanie podległych im rodzajów sił zbrojnych w GN do udziału w misjach pokojowych, różnego rodzaju operacjach poza granicami kraju, głównie do funkcjonowania w czasie wojny. W trakcie jej trwania dyrektorzy ci wraz z podległymi pionkami wchodzi w skład dowództw, odpowiednio Wojsk Lądowych i Sił Powietrznych.

Na szczeblu stanowym organem planistyczno-sztabowym jest Kwatera Główna GN. Jej szefem jest Generał Adiutant (generał dwugwiazdkowy), pełniący jednocześnie obowiązki statutowe dyrektora Stanowego Departamentu ds. Wojskowych. Podlega on bezpośrednio Gubernatorowi. Odpowiada za funkcjonowanie stanowej GN w czasie pokoju oraz za jej przygotowanie na okres wojny.

Generała Adiutanta na to stanowisko z reguły wyznacza Gubernator spośród najbardziej doświadczonych i popularnych w danym stanie oficerów. Wyjątkiem są stany: VERMONT (mianowany przez stanowy Parlament), DYSTRYKT KOLUMBIA (wyznaczany przez Prezydenta USA) oraz POŁUDNIOWA KAROLINA (wybierany w powszechnych wyborach).

Zastępcą Generała Adiunkta jest Generał Asystent GN Sił Lądowych (jednogwiazdkowy generał) oraz w przypadku występowania w obszarze stanowym jednostek lotnictwa – Generał Asystent GN Sił Powietrznych.

Główne zadania GN na szczeblu stanu to:

- udział w niesieniu pomocy w trakcie klęsk żywiołowych (powodzi, trąb powietrznych, trzęsień ziemi, burz itp.);
- zwalczanie skutków wypadków przemysłowych (w skutek wycieku materiałów radiologicznych, chemicznych i innych podobnej skali zagrożeń dla środowiska);
- monitorowanie i „wygaszanie” zamieszek ludności;
- zabezpieczanie porządku w trakcie zjazdów partii, wydarzeń sportowych, zgromadzeń publicznych itp.;
- wspieranie ośrodków penitencjarnych (udział w zwalczaniu buntów więźniów, pomoc w racjonalizacji oraz zwalczanie analfabetyzmu);
- udział w zwalczaniu narkotyków (głównie poprzez zwiad lotniczy; inspekcję obszarów i obiektów; wsparcie działań administracji, policji i federalnego urzędu celnego; utrzymanie pogotowia na wezwanie władz lokalnych lub sił porządkowych; szkolenie prewencyjne, zjazdy uświadamiające, młodzieżowe weekendy; zajęcia promujące sport, godność osobistą, sprawność fizyczną, pracę społeczną, przygotowanie zawodowe, wychowanie wojskowe, przedsięwzięcia zwalczające narkotyki, gangi i przemoc);
- wspieranie władz cywilnych (w zakresie: transportu lądowego i komunikacji powietrzno-lądowej; organizowania schronisk w wypadku stanów zagrożenia; medycznym; zabezpieczenia i ochrony terenów oraz obiektów; ewakuacji; utrzymania łączności);
- opieka nad dziećmi kadry GN;
- wspieranie działalności naukowej (pobudzanie zainteresowania naukami ścisłymi, łącznością z narodową siecią informatyczną, wiedzą z zakresu techniki zbrojeniowej).

Aspekty finansowe Gwardii Narodowej

W 2000 roku budżetowym z ogólnych wydatków na obronę USA (tylko 2,4 % z 6,5 mld dol.) jest przeznaczonych na wojska lądowe Gwardii Narodowej (na wszystkie wojska lądowe 67,3 mld dol.). Z tych wydatków wojska lądowe Gwardii Narodowej tworzą 58 % siły wojsk lądowych USA².

W n i o s k i:

1. Amerykańska Gwardia Narodowa jest powszechną terytorialną organizacją wojskową Sił Zbrojnych USA posiadającą gęstą sieć jednostek lądowych i lotniczych na całym terytorium państwa.

2. Gwardia Narodowa, ściśle związana z władzami i administracją stanu, jest autonomiczną częścią społeczności i organizacji stanu przygotowaną do realizacji, oprócz misji federalnej (państwowej), misji stanowej, obejmującej bardzo szeroki zakres wsparcia władz i społeczeństwa w zakresie bezpieczeństwa powszechnego.

3. Równocześnie Gwardia Narodowa funkcjonuje jako wyspecjalizowana rezerwa Sił Zbrojnych USA, zdolna po rozwinięciu realizować różnorodne operacje bojowe, wsparcia oraz pokojowe i humanitarne na całym świecie.

4. W bardzo znacznym stopniu rezerwowy charakter jednostek Gwardii Narodowej pozwala utrzymywać duży potencjał bojowy za cenę kilkunastokrotnie mniejszą od w pełni rozwiniętych jednostek wojsk operacyjnych. Z kolei stały żołd rezerwistów przenoszony na emerytury stanowi silną motywację dla tych gwardzistów.

5. Terytorialna organizacja Gwardii Narodowej stwarza możliwość szybkiego i powszechnego przygotowania (w sytuacji kryzysu i wojny) dużego

² FY 2000. *Legislative Priorities of the National Guard*, s. 5.

potencjału ludzkiego USA, tak jak to uczyniono w czasie I i II wojny światowej oraz wojen w Korei i Wietnamie.

1.2. Obrona Terytorialna Niemiec

Nasz zachodni sąsiad – Niemcy ma wielowiekowe (od XVIII w.) doświadczenia w zakresie wojskowej organizacji terytorialnej, którą w RFN współcześnie określa się mianem – Obroną Terytorialną. W ślad za wielowiekową tradycją takie określenia jak – „obrona krajowa”, „Landwehra” i „Volkssturm” weszły do powszechnego słownictwa wojskowego.

Po klęsce III Rzeszy, w czasie odbudowy demokratycznych Niemiec, kwaterę wojskową nad RFN sprawowali zachodni alianci, którzy do dzisiaj stacjonują na obszarze RFN. Stąd też w wojskowej organizacji terytorialnej Niemiec szczególnie godna podkreślenia jest gęsta sieć terytorialnych organów dowodzenia, swego rodzaju mózgu OT i organów dowodzenia wojsk OT zdolnych do wojskowego zagospodarowania znacznego potencjału ludzkiego.

Niemieckie pojęcie „powszechnej obrony”³ wyraża się głównie w tym, że przejawia troskę o bezpieczeństwo we wszystkich obszarach polityki. Dotyczy to przede wszystkim przygotowań obronnych kraju i Sojuszu. Dlatego też *powszechna obrona* obejmuje wszystkie, niezbędne dla obrony, polityczne, militarne i cywilne przedsięwzięcia Niemiec w wymiarze narodowym i sojuszniczym.

Polityczną odpowiedzialność za powszechną obronę ponosi Rząd Federalny. Określa on kierunki i cele obrony w wymiarze wojskowym i cywilnym. Jednakże system powszechnej obrony opiera się na zasadniczym rozdziale obrony cywilnej od wojskowej. Taki porządek prawny usankcjonowany przez konstytucję nie zawsze jest zbieżny z rozwiązaniami przyjmowanymi przez inne państwa w ramach Sojuszu.

³ Na podstawie wykładu ppłk.dypl. Klause – Petera Witzke’go nt.: *Niemiecka obrona terytorialna u schyłku XX wieku* przedstawionego na seminarium w AON w listopadzie 1997 roku.

Powszechna obrona obejmuje cztery obszary zadaniowe:

- użycie niemieckich sił zbrojnych pod dowództwem niemieckim (wojskowa obrona kraju);
- użycie sił zbrojnych (wyłącznie niemieckich) pod dowództwem sojuszu (wojskowa obrona Sojuszu);
- cywilna obrona w ramach niemieckiej odpowiedzialności na terytorium Niemiec;
- cywilna obrona w ramach odpowiedzialności Sojuszu.

Wojskowa obrona kraju jest planowana zatem nie tylko z użyciem narodowego komponentu lecz także sojuszniczego. Wojskowa obrona kraju obejmuje przygotowanie i realizację wszystkich zadań, za których wypełnienie na własnym terytorium państwa i poza nim Niemcy ponoszą odpowiedzialność (zadania narodowe).

Całość zadań jest traktowana jako narodowe zadania terytorialne dla całej Bundeswehry, z wojskami lądowymi na czele i obroną terytorialną. Planowania realizacji zadań narodowych dokonuje naczelnny dowódca wojskowy, zawsze jednak w ścisłym uzgodnieniu z obroną w ramach Sojuszu i obroną cywilną.

Planowanie użycia sił w ramach Sojuszu jest realizowane przy współudziale Niemiec poprzez komisje i dowództwo wojskowe Sojuszu zgodnie z umowami międzynarodowymi i porozumieniami. Dla planowania użycia sił w ramach obrony Sojuszu Niemcy posiadają szereg jednostek, których podporządkowanie przewidziano w wypadku wojny lub już są jemu podporządkowane. Podporządkowana jest obrona powietrzna Niemiec i w ramach NATO wykonuje szereg zadań. Kompetencje narodowych (niemieckich lub innych) i sojuszniczych dowódców zostały uregulowane określonymi porozumieniami pomiędzy stanowiskami służbowymi współpracujących każdorazowo ze sobą szczebli dowodzenia.

Narodowa obrona cywilna RFN obejmuje planowanie, przygotowanie i realizację wszystkich cywilnych przedsięwzięć, niezbędnych dla odtwarzania i zachowania zdolności obronnej, łącznie z zaopatrywaniem i ochroną ludności cywilnej. Do zadań obrony cywilnej należy:

- zachowanie warunków funkcjonowania państwa i rządu;
- ochrona ludności cywilnej przed zagrożeniami występującymi w wypadku działań bojowych, likwidacja lub łagodzenie skutków bezpośredniego oddziaływania nieprzyjaciela oraz stworzenie niezbędnych przesłanek dla przeżycia ludności cywilnej (ochrona cywilna);
- zaopatrywanie ludności cywilnej oraz wojsk własnych i sojuszniczych w niezbędne środki materiałowe i świadczenia;
- wspieranie wojsk własnych i sojuszniczych podczas odtwarzania zdolności obronnej i swobody operacyjnej.

Ponadto do wymienionych zadań należą przedsięwzięcia w zakresie cywilnej ochrony przed katastrofami i działalność ratunkowa poza sytuacją obronną.

Cywilne planowanie ratownictwa w ramach Sojuszu nie dysponuje, w przeciwieństwie do obrony NATO, ani zintegrowaną organizacją, ani hierarchistyczną strukturą organizacyjną. Rządy państw członkowskich zasadniczo indywidualnie ponoszą odpowiedzialność za osiągnięcie właściwego poziomu sprawności obrony cywilnej, a administracja terenowa za odtwarzanie własnych zapasów w okresie kryzysu i wojny. Jednakże narodowe gospodarki poszczególnych państw są obecnie tak wzajemnie powiązane, że jest niezbędnym koordynowanie współdziałania w szerokim zakresie. Koordynację tą realizuje się pod egidą Rady NATO (NAC) w ramach Naczelnego Komitetu ds. Planowania Ratownictwa Cywilnego i jemu podległych komitetów.

Za koordynację działania obrony cywilnej w Niemczech i współpracę z sojuszem NATO odpowiedzialny jest minister federalny ds. wewnętrznych.

W Republice Federalnej Niemiec obrona została – z jednoczesnym zakazem prowadzenia wojny zaczepnej – określona w ustawie zasadniczej o randze konstytucji państwa, jednakże ta ustawa zasadnicza nie zawiera wyraźnego określenia dla powszechnej obrony. Nie można tam znaleźć pojęcia „powszechna obrona”. Są tam jednak różne pojęcia z obszaru powszechnej obrony, z których można wyodrębnić zobowiązanie do współpracy pomiędzy wojskową i cywilną obroną. Przedsięwzięcia w ramach obrony pozostają w zgodzie z prawem konstytucyjnym i prawami obywatelskimi. Zgodnie z konstytucją pozostają zachowane państwowo-prawne i wolnościowo-demokratyczne podstawy prawne z podziałem władzy według zasad państwa federalnego zarówno w okresie kryzysu jak i wojny obronnej.

Rząd Federalny ma wyłącznie prawo ustawodawcze w dziedzinie obrony włącznie z ochroną ludności cywilnej. Prowadzenie obrony w aspekcie militarnym pozostaje w wyłącznej gestii federacji.

W obszarze obrony cywilnej:

➤ federacja określa cele, ogólną koncepcję i ramy działania w oparciu o zasadnicze decyzje. Opiera niezbędne ustawy na odpowiednich uwarunkowaniach prawnych i przepisach administracyjnych;

➤ każdy minister federalny jest odpowiedzialny za wszelkie przedsięwzięcia obrony cywilnej w ramach jego resortu;

➤ rząd federalny może udzielać wytycznych według założeń ustawy zasadniczej Rządom Krajowym i administracji krajowej.

Z kolei poszczególne kraje:

➤ realizują zadanie zawarte w prawie federalnym w obszarze obrony cywilnej w ramach federacji lub we własnym zakresie, o ile nie są one wyjątkowo realizowane przez instytucje federalne;

➤ realizują zadania siłami określonych urzędów, które są do tego wyznaczone szczególnymi przepisami prawnymi federacji;

- planują, przygotowują i przeprowadzają niezbędne przedsięwzięcia, za które ponoszą odpowiedzialność zgodnie z określoną przez rząd federalny ogólną koncepcją obrony cywilnej;
- nadzorują planowe przygotowania i przeprowadzenia poszczególnych przedsięwzięć w podległych obszarach. Główny ciężar tych zadań spoczywa na urzędach powszechnej administracji na szczeblu powiatowym, częściowo natomiast na gminach w tychże powiatach;
- mogą przejąć zadania władz federalnych gdy odpowiednie instytucje federalne nie są w stanie ich zrealizować.

W Niemczech Rada Bezpieczeństwa Federalnego jest komitetem międzyresortowym rządu federalnego pod kierownictwem Kanclerza. W skład tej Rady wchodzi federalni ministrowie spraw zagranicznych, obrony, spraw wewnętrznych, sprawiedliwości, finansów i gospodarki. Pozostali ministrowie mogą być włączeni w zależności od potrzeb. Dzięki takiemu składowi Rada może rozpatrywać zagadnienia polityki bezpieczeństwa i koordynować pracę wszystkich resortów federalnych w zakresie obronności. Podejmuje ona ostateczne decyzje, o ile prawo nie wymaga określonych decyzji od rządu.

Sztab kryzysowy ministerstwa spraw wewnętrznych powstaje w wypadku kryzysu pod kierownictwem określonego dyrektora departamentu w Urzędzie Kanclerskim na szczeblu departamentu i koordynuje niezbędne do rozwiązania kryzysu przedsięwzięcia.

Z powyższego wynika, iż wszystkie przedsięwzięcia powszechnej obrony są już zaplanowane w okresie pokoju, a potencjalni wykonawcy przygotowani. Realizatorzy zadań powszechnej obrony wszystkich szczebli współpracują zarówno w okresie pokoju, jak i kryzysu i wojny, podczas planowania, przygotowywania i realizacji tych przedsięwzięć. Sposoby, metody, obszary i szczeble tej cywilno-wojskowej współpracy są ściśle opisane i określone w wydanych przez Rząd Federalny wytycznych do powszechnej obrony.

Badania wykazały, iż w Niemczech wielce interesująca jest **obrona kraju w wymiarze wojskowym**. Przy analizie tej kwestii pojęcia „Bundeswehra” i „Siły Zbrojne” nie można traktować jednoznacznie, bowiem mają one różne znaczenie. Konstytucja niemiecka podaje jasny podział pomiędzy siłami zbrojnymi i obszarem cywilnym.

W skład sił zbrojnych wchodzi trzy rodzaje wojsk; wojska lądowe, lotnictwo i marynarka wojenna. Ponadto istnieją pionory organizacyjne: centralne instytucje wojskowe i centralna służba sanitarna. Obydwa te pionory są obsadzone przez żołnierzy wszystkich trzech rodzajów wojsk.

W pionie cywilnym znajduje się wymiar sprawiedliwości i administracja wojskowa duszpasterstwa. Do tego pionu należy też terytorialna administracja wojskowa oraz sektor uzbrojenia. Terytorialna administracja wojskowa jest odpowiedzialna za realizację zapotrzebowania na wojskowy i cywilny personel, na realizację świadczeń w naturze, np.: wyżywienie, umundurowanie i zakwaterowanie, a także na infrastrukturę. Sektor uzbrojenia jako druga część administracji wojskowej jest odpowiedzialny za badania, rozwój, doświadczenia i wdrażanie do eksploatacji materiałów wojskowych.

Z różnic zadaniowych wynika, że wojskowa obrona terytorialna kraju w Niemczech jest postrzegana z jednej strony jako siły zbrojne, a z drugiej jako terenowa administracja wojskowa, która jest w prawdzie obsadzana personelem cywilnym, to jednak nie jest utożsamiana z obroną cywilną.

Odpowiedzialnym za wojskową obronę terytorialną kraju w ramach sił zbrojnych jest **Narodowy Naczelnny Dowódca**. W Niemczech wyróżniamy zasadniczo dwa rodzaje narodowych dowódców. Pierwszym jest narodowy naczelnny dowódca w obszarze odpowiedzialności. Jest on odpowiedzialny za użycie niemieckich sił zbrojnych w granicach lub poza granicami obszaru działania NATO, czy też na podstawie regionalnej umowy w ramach takiego czy innego zbiorowego systemu bezpieczeństwa.

Drugim narodowym, terytorialnym naczelnym dowódcą jest Naczelny dowódca w Niemczech. Na terytorium państwa niemieckiego funkcjonuje narodowy naczelnny dowódca, którego działalność jest uzgadniana w ramach NATO zgodnie z dokumentem MC 36/2 i w ramach Niemiec z naczelnym sojuszniczym dowódcą na Europę (tzw. porozumienie SACEUR).

Narodowy naczelnny dowódca i pozostali dowódcy realizują w ramach terenowej administracji wojskowej zadania o wymiarze narodowym. Terytorialna administracja wojskowa jest częścią wojsk lądowych. Wojska lądowe realizują narodowe zadania terytorialne jako funkcję pilotażową dla wszystkich trzech rodzajów sił zbrojnych.

Naczelny dowódca sił powietrznych jest jednocześnie dowódcą realizującym narodowe zadania spoczywające na siłach powietrznych. Podobnie ma się sprawa w odniesieniu do naczelnego dowódcy marynarki wojennej, który jest jednocześnie narodowym dowódcą realizującym narodowe zadania spoczywające na marynarce wojennej. Obaj ci dowódcy są uznani jako narodowi dowódcy, ponieważ są zobowiązani do dostarczenia narodowym terytorialnym dowódcom odpowiednich sił i środków niezbędnych do realizacji zadań.

W ramach wojskowej organizacji terytorialnej istnieją trzy szczeble dowodzenia:

- najwyższym szczeblem dowodzenia – po Ministerstwie Obrony Narodowej – jest Dowództwo Wojsk Lądowych. Dowódca Wojsk Lądowych jest jednocześnie Najwyższym Narodowym Terytorialnym Dowódcą;
- drugim szczeblem jest Dowództwo Okręgu Wojskowego, a jego dowódca jest jednocześnie dowódcą dywizji;
- ostatni szczebel wojskowej organizacji terytorialnej stanowią Dowództwa Obszarów Obrony. Na czele takiego dowództwa stoi jeden z dowódców wojskowych tego obszaru.

Wojskowa organizacja terytorialna pokrywa cały obszar Niemiec. Oznacza to, że poniżej szczebla federalnego 16 Rządów Krajowych może współ-

pracować z odpowiednimi partnerami wojskowymi. Struktura 16 okręgów z uwagi na ograniczenia personelu jest poważnie ograniczona. Wynika to również z faktu znacznych różnic pomiędzy poszczególnymi krajami.

Bundeswehra dysponuje siedmioma okręgami, przy czym sześć – poza Okręgiem I – są w okresie pokoju połączone z dowództwami dywizji, a więc ze sztabami, które w sytuacji kryzysowej będą odłączone i zostaną podporządkowane NATO. Okręgi III, V i VI działają na terenie jednego kraju, pozostałe na terenie kilku (zał. 6).

Okręgom wojskowym są bezpośrednio podporządkowane dowództwa obszarów obrony. W 1999 roku zostało utworzonych 27 takich obszarów oraz dodatkowo Dowództwo Garnizonu Berlin.

Wspomniane dowództwa zapewniają bezpośrednią łączność z władzami wojewódzkimi, powiatami i miastami szczebla powiatowego. Zakłada się, że podczas realizacji tego zadania będą wspierani przez pełnomocników sił zbrojnych ds. spraw regionalnych. Chodzi tutaj o to, że dowódcy w garnizonach dowodzą jednostkami sił zbrojnych, a tylko podczas realizacji zadań terytorialnych są podporządkowani obszarowi obrony. Jednak z uwagi na fakt, że nie we wszystkich województwach stacjonują jednostki wojskowe, to w okresie pokoju zostało utworzonych dodatkowo 50 dowództw łącznikowych szczebla wojewódzkiego i podporządkowanych dowództwom obszarów obrony.

Z uwagi na regionalne różnicowania, poszczególne okręgi posiadają różną liczbę obszarów obrony. Stan osobowy każdego dowództwa okręgu i dowództwa obszaru obrony jest różny. Dotyczy to m.in. liczby dowództw łącznikowych zarówno w okresie pokoju jak i wojny. Takie dowództwo w okresie działań wojennych będzie na stałe rozmieszczone i gotowe do działania w każdym powiecie i mieście szczebla powiatowego – tworząc wojskowy sztab łącznikowy. Takie rozwiązanie jest nieodzownym, by każdorazowe zapotrzebowania strony cywilnej natychmiast mogły być kierowane do

odpowiedniej instytucji wojskowej i na odwrót. W ten sposób dowództwo obszaru obronnego samodzielnie będzie dowodziło na swoim obszarze przez dowództwo łącznikowe szczebla powiatowego. Do tego dochodzą jeszcze dowództwa łącznikowe szczebla wojewódzkiego oraz dowództwa brygad i dywizji stacjonujących w Niemczech jednostek NATO lub jednostek narodowych.

Dowództwa okręgów wojskowych są służbowo w okresie pokoju podporządkowane korpusowi wielonarodowemu oraz jeszcze narodowemu IV korpusowi, tworzącemu duńsko-niemiecko-polski korpus. Ustalenia dokumentów normatywnych przewidują, że korpusy w związku z wykonywaniem narodowych zadań terytorialnych nie mają zobowiązań w zakresie składania meldunków, są jednak ciągle informowane o wykonywanych przez okręgi zadaniach, ponieważ wszystkie rozkazy i meldunki okręgów są kierowane do Dowództwa Wojsk Lądowych przez niemiecką część sztabu korpusu.

Połączone sztaby dowództw okręgów zostaną w wypadku wojny rozdzielone. To znaczy, że sztab okresu pokojowego musi utworzyć dwa zróżnicowane sztaby do kierowania okręgiem wojskowym i dowodzenia dywizją. Tego rodzaju niezbędna wymiana personelu osobowego jest możliwa tylko wtedy, gdy parlament ogłosi stan wyjątkowy i będą możliwe do przeprowadzenia odpowiednie czynności mobilizacyjne.

Dowództwa okręgów wojskowych i dowództwa obszarów obrony będą dysponowały jedynie nielicznymi jednostkami. W okręgu dotyczy to jednostek dowodzenia, łączności, żandarmerii, saperów i medycznych. W niektórych okręgach będą bezpośrednio podporządkowane jednostki zapasowe.

Każde dowództwo rejonu obrony posiada jeden do dwóch batalionów obrony terytorialnej oraz jeden batalion zapasowy. Jednostki te mogą być jedynie użyte do ochrony obiektów, ponieważ dysponują jedynie zwykłymi pojazdami mechanicznymi i są uzbrojone w lekką broń piechoty. Oprócz za-

dań ochrony obiektów mają zadanie ochrony obszaru. Jego dowódca jest więc zobligowany do tego, aby koordynować ochronę obiektów i obszaru przez jednostki stacjonujące na jego terenie.

Może zdarzyć się jednak sytuacja, że organiczne jednostki będą niewystarczające do realizacji zadań wynikających z narodowej obrony terytorialnej. Mogą być więc przewidziane inne jednostki narodowe, które oddaje do dyspozycji narodowego naczelnego dowódcy terytorialnego. Przewidziano również podporządkowanie wojsk znajdujących się w NATO. Takie rozwiązanie może być przeprowadzone jedynie w porozumieniu z odpowiednim dowódcą NATO. W każdym razie wspomniane podporządkowanie wymaga starannej, ukierunkowanej na przyszłość oceny sytuacji, elastycznego dowodzenia i szybkiego reagowania wojsk na zmieniającą się sytuację.

Obecnie podczas realizacji cywilnych obciążeń, duża elastyczność jest wymagana przy spełnianiu pośrednich funkcji. Dotychczas, przy wcześniej zaplanowanych przedsięwzięciach obronnych, realne było ustalenie zawczasu wyliczonych i uzgodnionych (z dowódcami okręgów i obszarów obronnych) możliwości pokrycia i potrzeb na użycie jednostek wojskowych. We współpracy z administracją okręgu wojskowego i władz terenowych mogą być przygotowane odpowiednie umowy ze stroną cywilną. Ćwiczenia wykazały jednak, iż taki sposób postępowania jest możliwy jedynie w okresie pokoju. Użycie sił na terytorium Niemiec lub poza nim nie daje się bowiem zaplanować i przygotować w detalach. Będzie to realizowane na doraźne zapotrzebowanie zależnie od sytuacji. W tym wypadku można jedynie skorzystać z niektórych wcześniej dokonanych ustaleń.

Zadania stojące przed Wojskową Organizacją Terytorialną są różnorodne. Z nich można wysnuć następujące nadrzędne cele, którymi są:

- obrona Ojczyzny;
- wsparcie obrony cywilnej;
- reprezentowanie interesów wojskowych;

- wspieranie NATO/UZE;
- reprezentowanie narodowych interesów wobec NATO/UZE.

Powyższe zadania Wojskowej Organizacji Terytorialnej będą postrzegane w trzech obszarach zadaniowych:

- dowodzenie, przy czym umiejscowione tu są też zadania w zakresie zdobywania informacji, rozpoznania i walki;
- wspieranie zarówno w obszarze cywilnym, jak też wojskowym;
- zapewnienie, przede wszystkim swobody operacyjnej siłom w ramach obrony sojuszniczej.

Ponadto będą podejmowane dodatkowe zadania, których wymaga regionalne pokrycie terytorium Niemiec. Zadaniami tymi może być obarczona jedynie Terytorialna Organizacja Wojskowa, ponieważ ona jedynie może spełnić te wymagania. Do tych dodatkowych zadań należą między innymi:

- niezależnie od wykorzystania dobrowolna praca z rezerwistami (a więc szkolenie doskonalące rezerwistów bez określonego przydziału mobilizacyjnego);
- doradztwo w służbie wartowniczej;
- organizacja służby garnizonowej.

W strukturze organizacyjnej wojsk obrony terytorialnej RFN⁴ występują:

1. Jednostki bojowe. Stanowią one zasadniczą część wojsk OT RFN i w przypadku potrzeby mogą być wykorzystane jako drugi rzut wojsk operacyjnych sił lądowych RFN. Stosownie do przeznaczenia dzielą się na:

- jednostki dyspozycyjne – organizowane na szczeblu okręgów, liczą pięć brygad zmechanizowanych (ukompletowanych, zależnie od okręgu – od 50 – 85 %) i sześć brygad zmotoryzowanych (w pełni mobilizowane);

⁴ Por. George J. Stein, *Wojska OT europejskich państw NATO*, WPZ 3/90, s. 83-84.

➤ jednostki ochrony – obejmujące piętnaście pułków (po 2-3 w okręgu) oraz 150 kompanii i 300 plutonów (organizowanych na szczeblu powiatowych dowództw obrony).

2. Jednostki rodzajów wojsk i służb: obejmują jednostki (funkcjonujące w czasie pokoju, jak i mobilizowane) dowodzenia, inżynieryjno-saperskie, obrony ABC, logistyczne itp.

Pododdziały, zwłaszcza jednostek bojowych, wojsk obrony terytorialnej są formowane w dużej mierze na bazie miejscowych rezerw osobowych. Szczególną przy tym uwagę zwraca się na to, aby odległość miejsca zamieszkania powoływanych do służby od miejsca formowania danej jednostki nie przekraczała 25 km. Osoby powołane do kompanii ochrony przechowują umundurowanie i wyposażenie osobiste w domu, a tylko broń w magazynach mobilizacyjnych. Natomiast będący na przydziałach mobilizacyjnych batalionów piechoty zmotoryzowanej mają w magazynie regionalnym całe swoje umundurowanie, uzbrojenie i sprzęt. W przypadku mobilizacji, magazyn staje się miejscem zbiórki i formowania pododdziału. Ocenia się, że kompanie ochrony są w stanie osiągnąć gotowość bojową i przystąpić do realizacji zadań w czasie do 24 godzin od ogłoszenia mobilizacji, a bataliony piechoty zmotoryzowanej – do 48 godzin.

Policja Pogotowia (Bereitschaftspolizei)⁵ istnieje we wszystkich krajach związkowych i służy do zabezpieczenia funkcjonowania administracji państwowej w okresie pokoju i wojny, a także do wsparcia działań wojsk obrony terytorialnej i oddziałów obrony cywilnej. Zwierzchnikiem Policji Pogotowia jest inspektor do spraw policji pogotowia w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, który koordynuje działania i określa ogólne zasady jej użycia, a także ustala warunki współdziałania z innymi rodzajami policji.

⁵ Por. *Komunikat Miesięczny MON SWS Inf. 1-31.08.92 nt. Organizacja i zasady funkcjonowania jednostek typu „Gwardia Narodowa” państw zachodnich.*

W każdym kraju związkowym funkcjonuje Dyrekcja Policji Pogotowia, podporządkowana ministrowi spraw wewnętrznych kraju związkowego. Dyrekcjom krajowym podlegają zmotoryzowane bataliony Policji Pogotowia w liczbie od 1 do 6, w zależności od wielkości kraju związkowego. Bataliony liczą po około 730 ludzi i składają się z: kompanii dowodzenia, dwóch kompanii operacyjnych oraz kompanii szkolnej. W ich uzbrojeniu są m.in.: moździerze, lekka i ciężka broń maszynowa oraz bojowe wozy opancerzone. Bataliony są skoszarowane i umundurowane na wzór wojskowy.

Przed zjednoczeniem Niemiec Policja Pogotowia liczyła na terenie RFN około 22 500 ludzi. Obecnie liczba ta wynosi około 30 tys. Do najważniejszych zadań Policji Pogotowia należy:

a) w okresie napięć i sytuacji kryzysowych:

- utrzymanie porządku i bezpieczeństwa w krajach związkowych;
- wsparcie obrony cywilnej, głównie w zakresie zaopatrywania, likwidacji klęsk żywiołowych, udziału w kierowaniu ruchem ludności i transportem cywilnym;

b) w okresie wojny:

- utrzymanie bezpieczeństwa i porządku w kraju;
- zapewnienie swobody operacyjnej wojskom Bundeswehry oraz innych państw NATO;
- ochrona ważnych obiektów (urządzeń łączności, węzłów komunikacji drogowej i kolejowej, punktów zaopatrzenia, zakładów przemysłu zbrojeniowego, ośrodków władzy politycznej, punktów mobilizacyjnych itp.);
- wsparcie działań wojsk obrony terytorialnej;
- udział w likwidacji skutków zniszczeń wojennych, katastrof i klęsk żywiołowych wspólnie z oddziałami OC.

Badania nad problematyką systemu obronnego wykazują, że skuteczna militarna obrona kraju jest jedynie wtedy możliwa, gdy wewnątrz Bunde-

swehry pomiędzy pionem wojskowym i cywilnym będzie ścisła współpraca. Jest to niezbędne również i dlatego, że w realizacji zadań obronnych współpracują ze sobą odpowiednie komórki cywilne i wojskowe instytucje dowódcze, zarówno w wymiarze narodowym, jak też sojuszniczym. Dla tej współpracy zostało ukształtowane pojęcie „Cywilno-wojskowa współpraca” w skrócie „ZMZ”⁶. Zakłada się, iż ZMZ powinna:

- wymagać i ułatwiać realizację zadań;
- stanowić część składową wszystkich ogólnych obszarów zadaniowych;
- stawiać jasno, że pozostaje zachowana organiczna samodzielność.

Zachowanie organicznej samodzielności oznacza, że:

- odpowiedzialność nie może być przerzucana na kogokolwiek;
- nie może dochodzić do podporządkowania kogokolwiek.

W wymiarze narodowym, głównie z powodu wzajemnych zależności wszystkie instytucje i stanowiska służbowe pionu wojskowego i cywilnego są zobowiązane do współpracy ze sobą w dziedzinie obronności. Dlatego metody ZMZ (CIMIC) są uzgadniane pomiędzy uczestnikami tak wcześnie jak tylko jest to możliwe. Ustalono więc, że zawsze są uwzględniane skutki działalności jednego obszaru powszechnej obrony na drugi.

W n i o s k i

1. Mimo dużego nasycenia terytorium RFN (zwłaszcza przed rozpadem Układu Warszawskiego) wojskami operacyjnymi (osiem korpusów armijnych) wojska OT stanowiły i stanowią istotną część potencjału Bundeswehry i to zarówno uderzeniowego (brygady zmechanizowane i zmotoryzowane), jak i ochronno-zabezpieczające (oddziały i pododdziały ochrony, inżynierskie, logistyczne).

⁶ CIMIC w NATO.

2. Dowodzenie wojskami OT realizowane jest na dwóch szczeblach dowództw terytorialnych: dowództw okręgów wojskowych – z podporządkowanymi im głównie mobilnymi brygadami zmechanizowanymi i zmotoryzowanymi oraz na szczeblu dowództw obwodowych i Dowództwa Garnizonu Berlin z podporządkowanymi oddziałami i pododdziałami ochrony oraz zabezpieczenia.

3. Zarówno w zadaniach realizowanych przez wojsk OT, jak i zadaniach realizowanych przez Policję Pogotowia zwraca uwagę silny akcent na zapewnienie bezpieczeństwa i porządku w kraju w sytuacji zagrożeń czasu pokoju i wojny.

4. Wysoką gotowość alarmową i bojową wojsk OT osiąga się przez terytorialny podział rezerwistów (do 25 km od jednostki), przechowywanie przez rezerwistów w domu umundurowania i wyposażenia osobistego oraz funkcjonowanie magazynów regionalnych umundurowania, uzbrojenia i sprzętu dla batalionów piechoty zmotoryzowanej, które to magazyny są równocześnie miejscem zbiórki i formowania pododdziałów.

1.3. Wojska OT w systemie obrony terytorialnej Belgii

Z uwagi na wcześniej określone problemy badawcze, zasadne jest rozpatrzyć na kontynencie europejskim organizację i funkcjonowanie wojsk OT Belgii, stosunkowo niewielkiego państwa NATO. Podobnie, jak w przypadku USA uczynione to zostanie przez pryzmat całego narodowego systemu obrony, zwłaszcza systemu OT.

Organizacja i zasady funkcjonowania systemu obrony terytorialnej Belgii⁷

⁷ Na podstawie *Sprawozdania delegacji Zarządu OT SG WP z pobytu w Dowództwie OT SZ Królestwa Belgii*, 30.06.1998 r.

W ramach restrukturyzacji Sił Zbrojnych Belgii, system obrony terytorialnej ukształtowany został w 1992 r. Funkcjonuje on niezależnie od operacyjnych sił zbrojnych, które oparte są na armii zawodowej.

Na czele sił zbrojnych stoi Minister Obrony, któremu podlega Kolegium Szefów Sztabów (w skład którego wchodzi Dowódca Obrony Terytorialnej) oraz Sztab Generalny. Szefowi Sztabu Generalnego funkcjonalnie podlegają: Dowództwo Obrony Terytorialnej, Szefowie Sztabów Rodzajów SZ i Szef Służby Zdrowia (zał. 2).

Dowódca OT podlega bezpośrednio Szefowi Sztabu Generalnego, ale jego ranga jest wyższa niż szefów sztabów rodzajów sił zbrojnych, gdyż posiada pełną samodzielność, w tym i samodzielność budżetową.

W skład Dowództwa OT wchodzi (zał. 3):

- dowódca OT;
- zastępca dowódcy ds. koordynacji;
- sztab (G-1, G-2, G-3, G-4, G-5, sekcja HNS, sekcja budżetowa);
- pionki funkcjonalne: wsparcia ogólnego, infrastruktury, łączności, wojskowej obrony terytorium, pozostałych usług.

Dowództwu OT podlegają następujące jednostki:

- batalion dowodzenia;
- 9 dowództw OT Prowincji;
- 11 batalionów OT (jeden batalion na prowincję, jeden batalion rezerwy narodowej, i batalion ochrony pałacu oraz parlamentu);
- 2 bataliony inżynieryjne;
- grupa kontroli przegrupowania;
- 4-ta kompania żandarmerii;
- batalion likwidacji materiałów wybuchowych;
- jednostka bezpieczeństwa wewnętrznego;
- jednostka ds. wykorzystania psów;
- ośrodek selekcji i rekrutacji;

- jednostki łączności (dwa bataliony łączności i grupa sieci tlf);
- jednostki infrastruktury (w sumie siedem batalionów).

Obrona terytorialna Belgii realizuje kompleks zadań w trzech obszarach odpowiedzialności (zał. 4):

- 1) wsparcia sił zbrojnych;
- 2) pomocy krajowi;
- 3) zabezpieczenia operacji.

Wsparcie realizowane jest na rzecz rodzajów sił zbrojnych w zakresie: infrastruktury, łączności, przegrupowania i kontroli ruchu wojsk, zabezpieczenia inżynieryjnego, ochrony przeciwdywersyjnej, wsparcia logistycznego i ochrony środowiska.

Pomoc krajowi obejmuje zobowiązania prawne (pomoc w czasie klęsk, zakłóceń porządku publicznego) oraz wsparcie innych dziedzin (likwidacja min i niewybuchów, ochrona środowiska, pomoc logistyczna itp.).

Zabezpieczenie operacji polega na wsparciu funkcjonowania Sztabu Generalnego, Dowództwa OT, działań HNS i operacji pokojowych poza granicami kraju.

Zadania, zasady rozwijania i szkolenia batalionów obrony terytorialnej

Batalion obrony terytorialnej (1 batalion na prowincję) składa się z 3-5 kompanii lekkiej piechoty, wyposażonych w lekką broń ręczną. W całej Belgii 11 batalionów OT (w sumie 46 kompanii) liczy 7200 żołnierzy. Do ich głównych zadań należy:

- zabezpieczenie swobody przegrupowania wojsk;
- ochrona wrażliwych obiektów prowincji;
- zwalczanie aktów sabotażu i terroryzmu;
- zbieranie informacji i współpraca z policją.

Zakłada się, iż obrona militarna realizowana będzie jedynie w wypadku konieczności odbicia obiektów przejętych przez grupy terrorystyczne.

W odniesieniu do obiektów wrażliwych prowincji podlegających ochronie, stosowny ich wykaz posiada każdy batalion, wraz z niezbędną dokumentacją.

W czasie „P” – bataliony OT są jednostkami nowo formowanymi. Sprzęt, uzbrojenie i wyposażenie dla nich przechowywane jest w dwóch centralnych magazynach (odległych średnio 50-100 km) od rejonów mobilizacyjnego rozwinięcia.

Przy takich rozwiązaniach czas rozwinięcia i gotowości do działania może wynosić do 3 miesięcy.

Aktualnie żołnierze rezerwy pozostają w ramach kontraktów na przydziałach mobilizacyjnych przez okres 1993-2007. Od 2008 r. zajdzie konieczność przygotowania nowych kadr rezerwy dla wojsk obrony terytorialnej. Proponuje się powoływanie żołnierzy rezerwy na zasadzie dobrowolności, jednak na kontrakt pięcioletni.

Żołnierze rezerwy szkolą się w ośrodkach szkolenia OT, przy wykorzystaniu oficerów – specjalistów rodzajów wojsk operacyjnych (delegowanych na okres 3 lat) oraz w ramach szkolenia, organizowanego przez dowódcę batalionu – przy wsparciu logistycznym i wykorzystaniu bazy jednostki wojsk operacyjnych.

Aktualna baza szkoleniowa OT umożliwi przeszkolenie w ciągu roku sił około dwóch batalionów. Każdy batalion OT pozostaje w zakresie wsparcia szkolenia na przydziale rozwiniętej konkretnej jednostki operacyjnej.

W ciągu roku dowódca batalionu OT – posiadający dużą swobodę szkoleniową – może powołać żołnierzy na szkolenie łącznie przez 7 dni. Z kolei oficerowie i podoficerowie szkolą się i zdobywają wyższe stopnie oraz kwalifikacje w ramach kursów, na zasadzie dobrowolności. W ciągu roku oficerowie mogą szkolić się przez okres do 60 dni, a podoficerowie do 57 dni.

Wielce interesujące jest doskonalenie kadry oficerskiej batalionów. Realizowane jest ono w odniesieniu do dowódcy kompanii i jego zastępcy:

a) kapitan

- I etap – ośrodek szkolenia;
- II etap – kurs korespondencyjny (praca zlecona);

b) major

- egzamin praktyczny w polu z zakresu dowodzenia pododdziałem.

Z kolei w odniesieniu do dowódcy batalionu lub jego zastępcy (podpułkownika) jest powtórzenie powyższych egzaminów do szczebla batalionu.

Organizacja i funkcjonowanie systemu kierowania ruchem wojsk

Zasadniczym organem kierowania ruchem wojsk jest – w składzie Dowództwa Obrony Terytorialnej – Grupa Kontroli Ruchu (MCG). Do zasadniczych jej zadań należy:

1. Organizacja i koordynacja przegrupowania wojsk drogą lądową oraz wykorzystania portów dla sił lądowych.
2. Kontrola ruchu wojsk na dwóch ciągach drogowych.
3. Regulacja spraw celnych dla sił zbrojnych Belgii i wojsk Sojuszu.
4. Współdziałanie z organami transportu NATO i wojsk sojuszniczych.

W skład Grupy Kontroli Ruchu wchodzi:

- sztab;
- agencja paszportowa;
- oficer ds. celnych;
- kompania sztabowa;
- sześć Lokalnych Biur Transportu;
- dwa Biura Eksploatacji Portów.

Stan osobowy wynosi: w czasie „P” – 148 osób; w czasie „W” – 257.

Lokalne Biura Transportu (BLT) – odpowiedzialne są za organizację i koordynację ruchu (przewozów), kontrolę i regulację ruchu oraz współpracę z administracją cywilnych agend transportu na podległym obszarze.

Biura Eksploatacji Portów (BHU) przeznaczone są do zabezpieczenia przeładunków morskich i spraw celnych dla wojsk własnych i sojusznicznych w portach: ZEEBRUGGE i ANTWERPEN.

Ogólne planowanie przegrupowania wojsk realizuje oddział operacyjny Zarządu Operacyjnego Sztabu Generalnego. Wchodzący w skład tego oddziału wydział transportu opracowuje plany przegrupowania wojsk. Wykorzystuje przy tym Sojusznicy System Rozwijania i Przegrupowania „ADAMS”. Plany te przekazuje do realizacji Grupie Kontroli Ruchu, która z kolei opracowuje szczegółowe plany, organizuje i koordynuje ruch wojsk – poprzez podległe Biura.

Za bezpośrednią praktyczną realizację zadań kierowania ruchem na ciągach drogowych – odpowiada **Żandarmeria Wojskowa**, która dysponuje 4-tą kompanią żandarmerii. Kompania ta w newralgicznych punktach wystawia posterunki kontroli ruchu (średnio co 40 km), prowadzi konwojowanie kolumn wojskowych oraz dodatkowo oznakowuje obsługiwane ciągi drogowe. W realizacji tych zadań ściśle współpracuje z Policją Państwową.

Przy drogach przegrupowania Grupa Kontroli Ruchu organizuje sztab regulacji ruchu, któremu podlegają posterunki kierowania ruchem – wystawione przez Lokalne Biura Transportu oraz posterunki kierowania Żandarmerii Wojskowej.

Wsparcie państwa-gospodarza (HNS) i współpraca cywilno-wojskowa

Wsparcie państwa-gospodarza realizowane jest na rzecz sił zbrojnych państw NATO, czasowo stacjonujących lub przegrupowujących się przez terytorium Belgii i realizowane jest przez podmioty cywilne i wojskowe. Obejmuje ono:

- realizację stosownych porozumień;
- przygotowanie, organizację i nadzór uzgodnionego wsparcia;
- realizację kontraktów (umów);

- sporządzanie faktur;
- koordynację ćwiczeń i operacji;
- utrzymywanie punktu kontaktowego.

Koordynacja zadań wsparcia państwa – gospodarza należy do zadań sekcji HNS w sztabie Dowództwa Obrony Terytorialnej (ITC). W skład sekcji HNS wchodzi komórki:

- planowania;
- ćwiczeń i operacji;
- współpracy cywilno-wojskowej (CIMIC).

Z belgijską sekcją HNS bezpośrednią współpracę utrzymują oficerowie łącznikowi sił zbrojnych USA i Wielkiej Brytanii w zakresie planowania i realizacji przemieszczania wojsk w relacji wyznaczone porty i lotniska – ciągi drogowe. Z kolei sekcja HNS ściśle współpracuje z Grupą Kontroli Ruchu (MCG) oraz poprzez komórkę współpracy cywilno-wojskowej (CIMIC) z organami administracji państwowej i terytorialnej.

Forum współdziałania krajów członkowskich NATO w obszarze wsparcia HNS jest Konferencja Dowództw Obrony Terytorialnej (NTCC) – funkcjonująca od 1989 r., która wypracowuje decyzje polityczne, zapewnia ratyfikację porozumień i wzajemne kontakty.

Współpraca cywilno-wojskowa realizowana jest w okresie pokoju, kryzysu i wojny oraz obejmuje następujące obszary:

- 1) porozumienia w relacji NATO – kraje członkowskie;
- 2) planowanie cywilne w sytuacjach kryzysowych (CEP);
- 3) wsparcie wojsk sojuszników (HNS);
- 4) działania cywilno-wojskowe (CMO).

Dowództwo Obrony Terytorialnej Belgii odpowiada za obszary: HNS i CMO.

Działania cywilno-wojskowe realizowane są poprzez następujące zadania:

- wsparcie wojskowych dowództw w procesie wypracowania decyzji;
- udzielanie pomocy podmiotom cywilnym przez wojsko;
- koordynacja działań z ogniwami pozamilitarnymi;
- udział w procesie negocjacji;
- wspomaganie informacyjne dowództw w operacjach;
- wsparcie, przemieszczanie oraz przygotowanie cywilnej infrastruktury dla potrzeb wojska.

Organem wiodącym w zakresie działań cywilno-wojskowych jest Biuro CIMIC (w sekcji HNS) Dowództwa Obrony Terytorialnej, które utrzymuje współpracę ze Sztabem Generalnym, wojskami, organami cywilnymi, a także z dowództwami NATO oraz Komisją Spraw Obronnych Rady Ministrów.

Działania cywilno-wojskowe realizowane przez Biuro CIMIC dotyczą następujących wielu dziedzin. W czasie pokoju obejmują:

1. Pomoc dla kraju:

- usuwanie skutków klęsk żywiołowych;
- utrzymanie porządku publicznego;
- świadczenia na rzecz władz cywilnych.

2. Wykonywanie świadczeń, głównie takich jak:

- usuwanie niewybuchów;
- prace budowlane;
- wsparcie medyczne;
- ochrona środowiska;
- wykorzystanie infrastruktury wojskowej;
- wykorzystanie wojskowego personelu;
- dostawy towarów i usług.

Z kolei w okresie wojny spektrum możliwych działań sprowadza się głównie do:

- wprowadzania jurysdykcji władz wojskowych;
- kierowania ruchem wojsk;

- rozwiązywania problemów uchodźców;
- zaprowadzenia władzy terytorialnej;
- realizacji świadczeń dla sojuszników;
- jeńców wojennych;
- cywilno-wojskowej wymiany informacji;
- zwalczania szpiegostwa, sabotażu, dywersji;
- zasobów lokalnych;
- infrastruktury;
- wzajemnego wsparcia logistycznego;
- wojskowej kontroli ruchu;
- stosunków z mediami;
- użycia narodowych systemów łączności.

Cywilne planowanie w sytuacjach kryzysowych

Planowanie cywilne w sytuacjach kryzysowych realizowane jest wieloszczelowo. I tak:

- na poziomie Rady Ministrów – Komisja Spraw Obronnych (CPND):
- na szczeblu ministerstw – Rady Planowania Cywilnego w Sytuacjach Kryzysowych (BPCG) oraz 7-miu mieszanych komitetów ministerialnych (*COMIX*), którymi są:
 - trzy komitety transportowe (transportu drogowego, powietrznego i morskiego);
 - Komitet służby zdrowia;
 - Komitet METEO;
 - Komitet telekomunikacyjny;
 - Komitet infrastruktury.

Komisja Spraw Obronnych posiada skład cywilno-wojskowy. Do jej zadań należy:

- koordynacja działań w zakresie planowania w sytuacjach kryzysowych;
- organizacja pomocy humanitarnej w ramach NATO;
- przełożenie rozwiązań systemowych NATO na układ krajowy;
- organizacja ćwiczeń dla organów planowania ministerstw (BPCD i COMIX);
- koordynacja działań dotyczących kryzysów o skali międzynarodowej.

Komitety mieszane tworzone są z udziałem przedstawicieli wiodących przedsiębiorstw (np. dostawców energii), w których państwo ma swoje udziały. Komitety te ściśle współpracują z odpowiednimi Komitetami NATO.

W ramach NATO funkcjonuje Wyższy Komitet Planowania Cywilnego w Sytuacjach Kryzysowych (SCEPC), do którego Belgia deleguje swojego przedstawiciela. Komitet ten obraduje jeden raz w miesiącu, a przewodniczy mu zastępca sekretarza generalnego NATO.

Wymienione organa planowania na szczeblu Rady Ministrów i poziomie ministerialnym aktywowane są stosowanie do potrzeb. Natomiast w sposób ciągły funkcjonuje Techniczny Sekretariat Planowania Cywilnego w Sytuacjach Kryzysowych (TSD), który łączy w swojej strukturze sekretariat Komisji Spraw Obronnych oraz przedstawicieli współpracujących z Komitetami NATO.

Techniczny Sekretariat pracuje w sposób ciągły – przez 24 godziny. Jest to możliwe, bowiem w jego skład wchodzi trzy zespoły, które pracują na dwie zmiany.

Istotną rolę w sytuacjach kryzysowych odgrywa Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, które odpowiada za bezpieczeństwo i ochronę ludności, opracowanie planów, operacje ratownicze, wsparcie logistyczne, infrastrukturę i transport. Podlega mu bezpośrednio Obrona Cywilna. W sytuacjach kryzysowych – MSW powołuje Krajowe Centrum Kryzysowe, ale w zagrożeniach nuklearnych funkcjonuje ono zawsze.

W Belgii system działania w sytuacjach kryzysowych zależy od skali zagrożenia. Wyróżnia się jednak następujące fazy eskalacji sytuacji kryzysowych:

faza I – informacja telefoniczna o zdarzeniu. W przypadku pożarów informowana jest Straż Pożarna. Gdy są napady to informacje otrzymuje Żandarmeria Wojskowa, a podczas wypadków – policja i pogotowie;

faza II – wypadki z kilkoma ofiarami, zagrożenie dla środowiska. W tym przypadku burmistrz aktywuje zespół ds. koordynacji i może wezwać pomoc cywilną z zewnątrz;

faza III – skala zagrożenia dotycząca kilku miast. W takiej sytuacji gubernator przejmuje kierowanie, powołuje zespół koordynacji i może wezwać pomoc wojskową;

faza IV – skala zagrożenia dotyczy dwu lub więcej prowincji. Przy takiej skali zagrożenia kierowanie akcją przejmuje krajowe Centrum Kryzysowe MSW

faza V – Kryzys międzynarodowy. Gdy jest na małą skalę to zaangażowane są dwa ministerstwa, a kierowanie realizuje Techniczny Sekretariat. W przypadku kryzysu międzynarodowego na dużą skalę – kierowanie przejmuje Komisja Spraw Obronnych Rady Ministrów.

W n i o s k i:

1. Obrona Terytorialna Belgii cechuje się pełną autonomicznością funkcjonalną i finansową w siłach zbrojnych. Obejmuje przygotowanie i realizację całości zadań bojowych, wsparcia i pomocy na całym terytorium kraju.

2. Kierowaniem realizacją poszczególnych misji obrony terytorialnej zajmują się wyspecjalizowane organy (grupy, sekcje) w Dowództwie OT.

3. Stosownie do dominującej roli zadań wsparcia i zabezpieczenia jednostki wojskowe, poza batalionami OT, podległe Dowództwu OT odznaczają się dużą specjalizacją.

4. Organizacja OT i wojsk OT Belgii, ze względu na wielkość terytorium, może być pewnym odniesieniem dla OT naszego województwa.

1.4. Obrona Terytorialna Danii

Dania – nasz sąsiad przez Bałtyk, jest członkiem NATO posiadającym silną, sprawną i ściśle powiązaną ze społecznością lokalną Obroną Terytorialną. Jest ona podstawowym elementem duńskiej strategii obronnej nazywanej obroną totalną (powszechną). Dlatego poznanie założeń strategicznych oraz organizacyjnych i funkcjonalnych duńskiej OT może być cennym źródłem wiedzy w oparciu o doświadczenia tego nowoczesnego i bogatego państwa.

Obrona Danii nie jest wyłącznym i zaszczytnym zadaniem armii, lecz musi być rozpatrywana jako zadanie dla całego społeczeństwa. Obrona, w której wszystkie źródła narodowe są maksymalnie wykorzystywane w celu stworzenia odpowiedniego organizmu i właściwie funkcjonującego społeczeństwa – dla ochrony ludności i obrony kraju ma charakter obrony totalnej.

Duńska obrona totalna⁸ to przede wszystkim współpraca pomiędzy najwyższymi czynnikami organizacji cywilnych i wojskowych w ramach osłony przed wojną, postrzegana jako cel nadrzędny. Obronę totalną tworzą następujące cztery składniki:

- Siły zbrojne;
- Policja;
- Siły i środki ratownictwa („Obrony Cywilnej Kraju”);
- Siły i środki gospodarki narodowej („Powszechnej Samoobronie”).

Przy takim rozumieniu obrony totalnej siły zbrojne muszą być tak przygotowane, aby jakikolwiek potencjalny nieprzyjaciel powstrzymał się przed zamiarem ataku. Z kolei Policja powinna ustanowić prawa i obowiązki

⁸ Na podstawie pracy kpt. Karstena Eikolma Kjaera, *Duńska Obrona Terytorialna*, maszynopis AON 1997.

wszystkich obywateli i czuwać nad ich przestrzeganiem. Natomiast siły i środki ratownictwa muszą być zdolne do takiego zabezpieczenia społeczeństwa, aby rozciągnąć niecelowość groźby ataku jako środka nacisku. Dlatego przyjmuje się, że siły i środki gospodarki narodowej powinny przygotować społeczeństwo do funkcjonowania podczas sytuacji kryzysowej i wojny.

W wielu dokumentach akcentuje się, iż obrona totalna jest kamieniem węgielnym duńskiej polityki bezpieczeństwa. W jej ramach rząd i duński „Folketing” (Sejm) tworzą zarys ramowy do kooperacji. Dotyczy ona głównych organów w państwie. Odnosi także do zarządów miejskich, formalnych organizacji regionalnych i ochotniczych, głównie takich, jak Gwardia Narodowa, Ochotnicze Organizacje Ratownictwa i prywatne przedsiębiorstwa i organizacje. W wymiarze praktycznym oznacza to, iż Obrona Totalna i jej planowanie w ten sposób dotyczą większości duńskiego społeczeństwa.

Zarządzanie kryzysami

Według poglądów duńskich kryzysem jest taka sytuacja, kiedy państwo stoi w obliczu zaskakującej i ostrej sytuacji niepokojów, które mogą doprowadzić do wojny. Dlatego proces, którego celem jest zawrócenie kierunku działań w celu uniknięcia rozwijającej się sytuacji kryzysowej, nazywany jest zarządzaniem kryzysem.

Przy takim pojmowaniu kryzysu istotne jest szczegółowe obserwowanie rozwoju aspektów polityki bezpieczeństwa po to, aby uzyskać sprawność zarządzania kryzysami w czasie, kiedy się one ujawnią. Do tego celu Dania posiada określoną strukturę organizacyjną zarządzania kryzysami tak, aby jej rząd miał możliwie dobrą bazę oddziaływania w każdej chwili dla realizacji celów polityki bezpieczeństwa. W skład wspomnianej struktury wchodzi trzy grupy znajdujące się na trzech poziomach i reprezentowane przez oficjalnych przedstawicieli odpowiedzialnych za obronę totalną. Te trzy grupy zbierają

się okresowo – także w okresie pokojowym – i dyskutują o istotnych aspektach w ramach problemów ich działalności. Do tych grup należą:

- Komitet do Spraw Bezpieczeństwa Rządu;
- Podkomitet Spraw Bezpieczeństwa (Wysokich szczebli przedstawicieli);
- Międzyministerialna Grupa Kontaktowa do spraw Polityki Bezpieczeństwa.

Taka organizacja zarządzania kryzysami będzie podejmowała próby wzięcia w swoje ręce każdego rodzaju sytuację kryzysową, która się ujawni. Będzie ona rozpatrywana w grupach na wielu spotkaniach, w celu upewnienia się, że wszystkie jej części składowe i informacje są wzięte pod uwagę przy koordynowaniu, podejmowaniu niezbędnych przedsięwzięć zapobiegawczych pomiędzy instytucjami. Jeśli kryzys będzie rozwijał się, może stać się konieczne, by część zespołu organizacji zarządzania kryzysami pracowała na co dzień. W tym też celu, Minister Spraw Zagranicznych określa miejsce dla Rządowego Centrum Zarządzania Kryzysem.

Działalność w Centrum Zarządzania Kryzysem zależy od stopnia rozwoju sytuacji kryzysowej. Jeśli rozwój kryzysu ma charakter powolny, zadania w Centrum mogą być podzielone pomiędzy kilka stałych sztabów i w formie kilku dziennych spotkań. W sytuacjach krytycznych, Centrum Zarządzania Kryzysem będzie się rozrastało a liczba nieprzerwanie obecnych ministrów i wysokich urzędników państwowych będzie duża. Z kolei celem organizowanych zgromadzeń w Centrum Zarządzania Kryzysem będzie udostępnienie wszelkiego rodzaju informacji o pracach przygotowawczych, o polityce rządu i wiadomościach ze źródeł wywiadowczych, aby w ten sposób wypracować optymalne decyzje, niezbędne w kreowaniu polityki bezpieczeństwa.

Obrona totalna – obrona regionalna

Terytorium Danii jest podzielone na siedem regionów obrony (zał.5). Ocenia się, że bardzo ważnym czynnikiem dla zapewnienia współdziałania w obronie totalnej, jest w pełni racjonalne wykorzystanie istniejących zasobów państwowych. Dlatego konsekwentnie w okresie pokoju planuje się dla różnych wariantów zadania, które będą rozwiązywane w okresie kryzysu lub wojny przez siły zbrojne, policję, siły przygotowane do zadań ratownictwa oraz odpowiednio przygotowaną ludność cywilną. Zadania te podlegają ciągłemu uaktualnianiu. Najważniejszą zaś częścią elementu planowania jest przyznanie priorytetu istniejącym środkom i zasobom państwowym, jako podstawy tego planowania.

Współdziałanie w obronie totalnej planowane jest na czas powstania kryzysu lub wybuchu wojny. Jego planowanie jest realizowane w okresie pokoju, gdzie często sprawdzane jest w celu zapewnienia sprawności jego funkcjonowania w praktycznym działaniu.

Tak jak już wspomniano dla zapewnienia sprawności funkcjonowania pomiędzy współdziałającymi elementami obrony, terytorium państwa podzielono na siedem regionów obrony. W każdym z regionów, szefowie czterech przedstawicielstw regionalnej obrony totalnej tworzą połączony zespół regionalny, który jest odpowiedzialny za planowanie i koordynację zadań wewnątrz poszczególnych regionów. W sytuacji kryzysowej lub w okresie wojny, czterej szefowie regionów wymieniają między sobą informację dotyczącą sytuacji oraz jakie podjęli działania lub jakie działania zamierzają podjąć. Jeśli zajdzie potrzeba wspólnie realizują zadania wojenne wewnątrz swoich regionów.

Z przedstawionych faktów wynika, iż współdziałanie w obronie totalnej jest bardzo zauważalne na poziomie regionu. Wynika to głównie z faktu, że

na tym poziomie występuje największe zapotrzebowanie na bieżącą koordynację w celu osiągnięcia skuteczności czynionych zabiegów.

Wojskowe dowództwa regionów obrony odpowiedzialne są za funkcjonowanie systemu mobilizacyjnego, przygotowanie i utrzymanie infrastruktury wojskowej oraz współdziałanie z organami administracji państwowej w ramach systemu powszechnej obrony kraju. W okresie pokoju dowódcy regionów obrony podlegają dowódcy operacyjnych sił lądowych. Przewiduje się, że w okresie zagrożenia i wojny dowódcy regionów obrony przeszliby w bezpośrednie podporządkowanie dowództwa sił zbrojnych.

Obecnie jednostki duńskiej obrony terytorialnej (OT)⁹ stanowią ważny element łączący siły zbrojne ze społeczeństwem. Członkowie OT to ochotnicy, szkolący się w czasie wolnym. Broń osobistą i wyposażenie z reguły przechowują w swoich domach. Dlatego w sytuacji zagrożenia mogą oni natychmiast odpowiedzieć na wezwanie.

Duńska OT ma bogate i chlubne tradycje historyczne. Przez wieki Duńczycy aktywnie uczestniczyli w obronie swojego kraju. Od XIX wieku prawie każde miasto miało swoją straż obywatelską. Wielką rolę odgrywał w tamtym okresie tzw. Korpus Ochotniczy, poprzednik dzisiejszej OT.

Chociaż w 1848 r. wprowadzono powszechny pobór, to liczebność Korpusu Ochotniczego nie spadła, a wręcz przeciwnie – wzrastała znacznie, aż do I wojny światowej i w jej trakcie. Po wojnie, z przyczyn politycznych Korpus Ochotniczy został rozwiązany w 1937 r.

Zadaniem takich straży obywatelskich oraz Korpusu Ochotniczego było przede wszystkim zapewnienie podstawowego przeszkolenia wojskowego tym wszystkim młodym mężczyznom, którzy nie byli w regularnym wojsku oraz przygotowanie ich do obrony kraju. Cel ten został osiągnięty. Dowodem tego była działalność duńskiego, antyhitlerowskiego ruchu oporu podczas

⁹ Na podstawie J. S. Sverken, P. Andersen, *The important Link Between The Danish Armed Forces And The Population, The Danish Home Guard NATO's Sixteen Nations 1997*, nr 4, s. 50-53.

II wojny światowej; wiele jego grup zostało utworzonych i było kierowanych przez członków rozwiązanego Korpusu Ochotniczego.

Po zakończeniu wojny, w 1945 r. zaczęto tworzyć Stowarzyszenia Duńskiej Obrony Terytorialnej, głównie z inicjatywy członków ruchu oporu z lat wojny. Stowarzyszenia te rekrutowane na zasadzie ochotniczej, stały się załącznikiem struktury OT. W 1948 r. parlament Danii uchwalił Ustawę o OT i 1 kwietnia 1949 r. powołano pierwszych dowódców – ochotników. Ta data jest uważana przez członków OT za dzień powstania tej formacji.

Ustawa o OT była wielokrotnie nowelizowana (ostatni jej tekst pochodzi z 1993 r.), ale podstawowe zasady funkcjonowania OT pozostały te same jak w 1948 r. Sprowadzają się one głównie do tego, że obowiązuje zasada ochotniczości, oparcie działania na wiedzy o środowisku lokalnym, przechowywanie uzbrojenia i wyposażenia w domach.

Współcześnie duńska OT stanowi wyjątkową organizację wojskową. Jej jednostki są złożone wyłącznie z ochotników (traktujących swoją służbę za priorytetowy obowiązek i nie otrzymujących za nią wynagrodzenia). Zapewnia to także wysoki stopień gotowości bojowej utrzymywany nawet w czasie pokoju. Szybka reakcja na zagrożenia jest możliwa także dzięki temu, że członkowie jednostek OT mieszkają na obszarze odpowiedzialności swojej jednostki OT przez co dysponują bogatą wiedzą na jego temat oraz dobrze znają swoje zadania.

Z zapisów dokumentów normatywnych jasno wynika, iż OT ma podwójne zadanie. Każdy mężczyzna i kobieta poświęcający swój wolny czas dla obronności Danii, tym samym przyczynia się do społecznej akceptacji sił zbrojnych i ich celów. Dlatego można stwierdzić, że OT licząca około 65 000 członków jest wyrazicielem powszechności woli obrony kraju.

OT jest częścią wojskowego systemu obronności państwa. Koncepcja wsparcia OT dla duńskich sił zbrojnych i sił wzmocnienia pochodzących z NATO jest ściśle powiązana z podziałem kraju na tzw. Okręgi Obrony To-

talnej. Jednostki OT działają zawsze wyłącznie pod rozkazami swoich dowódców. Wyjątek stanowi Grenlandia i Wyspy Owcze, gdzie nie ma jednostek OT.

Ogólna misja OT – jak to określa prawo – polega na wzmacnianiu i udzielaniu wsparcia jednostkom Wojsk Lądowych (WL), Marynarki Wojennej (MW) i Sił Powietrznych (SP), w wypełnianiu ich zadań. W związku z tym główne zadania OT sprowadzają się do:

- rozpoznania;
- obserwacji przestrzeni powietrznej i meldowania o nisko latających obiektach i aktywności wojskowej na lądzie;
- zabezpieczenia (ochrony) obszarów zaplecza i obiektów kluczowych z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa;
- wykonywania niszczeń podczas działań bojowych;
- kierowania i kontrolowania ruchu oraz zadań związanych z utrzymaniem komunikacji;
- ograniczonych i nieskomplikowanych działań bojowych, zwykle na szczeblu drużyny, plutonu.

W skład duńskiej obrony terytorialnej wchodzi:

- Dowództwo;
- trzy rodzaje OT odpowiadające rodzajom sił zbrojnych, na rzecz których działają (tj. OT-Wojsk Lądowych, OT-Marynarki Wojennej, OT-Sił Powietrznych);
- Korpus Połączonych Służb;
- Połączona Szkoła OT.

Liczebność OT wynosi 66 000 z czego 65 000 to ochotnicy, 350 – zawodowi oficerowie i 650 – pracownicy cywilni.

W czasie pokoju OT jest podporządkowana bezpośrednio Ministrowi Obrony. Na czele struktury dowodzenia OT stoi Dyrektoriat OT, w skład któ-

rego wchodzi Dowódca OT oraz Komisarz Cywilny (jest to więc organ kolektywny). Dyrektoriat OT podlega Ministrowi Obrony.

Dowódca OT odpowiada za szkolenie i sprawy operacyjne. Jest też doradcą Szefa w zakresie problematyki wojskowej dotyczącej OT. Komisarz Cywilny odpowiada za propagowanie idei przyświecających OT wewnątrz jej struktur oraz w społeczeństwie, a także za kształtowanie korzystnego wizerunku OT w opinii publicznej, co ma zapewnić bazę dla rekrutacji nowych członków.

Zadania dla poszczególnych rodzajów OT są określane przez duńskie Dowództwo Obrony – w porozumieniu z Dowództwem OT przez co zapewniona jest koordynacja i zgodność przedsięwzięć.

Obrona terytorialna wojsk lądowych jest zorganizowana w 7 okręgów pokrywających się z Okręgami Wojsk Operacyjnych. To umożliwia bliskie współdziałanie jednostek OT i wojsk lądowych.

Każdy Okręg OT jest podzielony na dystrykty, które z kolei dzielą się na obszary odpowiedzialności poszczególnych kompanii. W ten sposób terytorium Danii jest pokryte siecią około 550 kompanii OT-WL, liczących łącznie 52 000 ochotników. Każdy obszar kompanijny ma średnią wielkość około 100 km², w każdym z nich znajduje się średnio 100 członków OT-WL.

W obrębie tego obszaru dowódca kompanii OT działa samodzielnie. Poczynania swojego pododdziału ukierunkowuje w celu wykonania nałożonych zadań. Jego misja jest więc zwykle blisko powiązana z określonym obiektem lub konkretną częścią kompanijnego obszaru odpowiedzialności. Gwarantuje to także ogólne rozpoznanie obszaru oraz rejestrację i meldowanie o każdej zmianie w zwyczajnym obrazie sytuacji. Głównym zadaniem OT-WL jest więc rozpoznanie, ochrona i prowadzenie nieskomplikowanych działań bojowych.

Obrona terytorialna marynarki wojennej dzieli się na dwa dystrykty, a te na 40 flotylli bazujących w głównych portach kraju. Zdecydowana więk-

szość bo aż 37 flotylli jest wyposażona w kutry patrolowe i wykonuje zadania nałożone przez operacyjne organy dowodzenia MW. Liczba ochotników wynosi około 4000.

Główne zadania obrony terytorialnej duńskiej marynarki wojennej prowadzą się do:

- rozpoznania morskiego;
- wypełniania funkcji pomocniczych i zabezpieczających na rzecz jednostek MW;
- ochrony obiektów i instalacji MW;
- prowadzenia działań poszukiwawczo-ratowniczych na morzu.

Podczas spełniania swej funkcji dowódca OT korzysta z pomocy Inspektora OT-MW, który jest doradcą w zakresie problematyki działań na morzu.

W skład obrony terytorialnej sił powietrznych wchodzi Korpus Obserwatorów Naziemnych (KON) oraz Korpus Ochrony Baz Sił Powietrznych (KOBSP).

KON dzieli się na 8 dystryktów, a jego działalność opiera się na sieci posterunków obserwacyjnych połączonych z 6 ośrodkami ostrzegania o aktywności na niskich pułapach. Ośrodki te są połączone z systemem dowodzenia i kierowania Sił Powietrznych, do którego przesyłają swoje meldunki. Ogólna liczba posterunków obserwacyjnych wynosi około 400, co daje średnią odległość między nimi około 15 km.

Główne zadania duńskiego KON to:

- obserwacja i meldowanie o aktywności na niskich pułapach, szczególnie na takich gdzie niemożliwe jest rozpoznanie radarowe;
- utrzymywanie łączności z samolotami przechwytyjącymi;
- prowadzenie rozpoznania, ostrzeganie o niebezpieczeństwie ataku z powietrza, ostrzeganie o skażeniach i użyciu broni masowego rażenia.

Z kolei wspomniany KOBSP dzieli się na 20 eskadr przypisanych do baz SP, wybranych portów lotniczych i innych obiektów należących do SP. Członkami OT-SP są głównie pracownicy cywilni danego obiektu.

Główne zadania KOBSP to:

- prowadzenie rozpoznania obszaru wokół obiektu;
- ochrona i zabezpieczenie baz SP;
- inne specjalistyczne zadania, m.in. szybka naprawa pasów startowych.

Podobnie, jak w przypadku OT-MW dowódca OT korzysta z pomocy Inspektora OT-SP, który jest doradcą w zakresie problematyki związanej z działaniami SP.

Członkowie OT wchodzący w skład Korpusu Połączonych Służb (KPS) pełnią służbę pomocniczą w sztabach wszystkich rodzajów sił zbrojnych (w dowództwach jednostek WL, bazach MW i SP oraz innych instytucjach wojskowych). KPS składa się z prawie 30 jednostek i liczy około 1500 osób.

Główne zadania KPS to:

- zadania związane z łącznością, kierowaniem i ostrzeganiem;
- służba medyczna;
- wykonywanie czynności administracyjnych;
- ostrzeganie o skażeniach i użyciu broni masowego rażenia.

W Danii wykształcono system, w którym jednostki OT są silnie związane z instytucjami cywilnymi. Główną przesłanką do tego było dążenie do zapewnienia ciągłego działania instytucji cywilnych o dużym znaczeniu dla społeczeństwa, a przez to szczególnie narażonych w okresie zagrożenia wojennego i wojny (kolej, elektrownie, telekomunikacja). W tym celu powołano specjalne jednostki OT złożone z pracowników tych przedsiębiorstw. Jednostki te spełniają ważną rolę w zakresie ochrony i zabezpieczenia tych obiektów, ściśle współpracując z organami wojskowymi. Przy tym godny podkreślenia jest fakt, iż pracownicy instytucji i przedsiębiorstw należąc do takich formacji OT korzystają z ochrony Konwencji Genewskiej.

Uzbrojenie i wyposażenie duńskich jednostek OT jest podobne do uzbrojenia i wyposażenia kompanii piechoty wojsk operacyjnych. Jednostki OT są więc wyposażone w broń strzelecką i przeciwpancerną (około 10 000 granatników typu Carl Gustaw i AT-4 oraz innych środków przeciwpancernych).

Podobnie jak w innych armiach, tak i w Danii ciągła modernizacja i wymiana sprzętu jest przedsięwzięciem planowym i trwającym nieprzerwanie. W tym jednak przypadku na równi z wojskami operacyjnymi traktuje się wojska obrony terytorialnej w podejmowanych działaniach. Główny nacisk kładzie się na sprzęt umożliwiający prowadzenie obserwacji w nocy, nową broń strzelecką, nowe umundurowanie i wyposażenie osobiste o lepszych cechach użytkowych, podobne do stosowanego w regularnym wojsku. Doskonalony jest system łączności wykorzystywany w jednostkach OT-SP. Ponadto w OT-MW wysłużone kutry patrolowe są zastępowane nowymi jednostkami (od początku programu wymiany przyjęto do służby 12 nowych kutrów). Okręty te mają wyporność 80 ton, załogę 12 osób i są uzbrojone jedynie w karabin maszynowy.

Modernizacja uzbrojenia i wyposażenia jest finansowana z budżetu OT, wydzielonego w ramach budżetu państwa. W 1996 roku budżet OT wynosił w przeliczeniu 100 mln USD, co stanowi ok. 4 % budżetu obronnego Danii.

Wielce interesujący jest duński program szkolenia OT. W jego ramach ochotnik, który nie odbywał zasadniczej służby wojskowej, wstępując do OT jest zobowiązany do odbycia podstawowego szkolenia w wymiarze 200 godzin w ciągu pierwszych trzech lat. Po tym zaś okresie podtrzymuje swoje umiejętności przez szkolenie w wymiarze 24 godzin rocznie. Jeżeli jednak odbył zasadniczą służbę wojskową to musi przejść tylko krótkie szkolenie przypominające, dotyczące głównie zadań wykonywanych przez OT. Następnie jest zobowiązany odbywać szkolenie w wymiarze do 24 godzin rocznie.

Pomimo ograniczonego czasu trwania uważa się, że obowiązujące w OT standardy dotyczące wymiaru czasowego i poziomu szkolenia są wystarczające. Bierze się przy tym pod uwagę następujące okoliczności, które wpływają na efektywność szkolenia. Wynikają one głównie z faktu, że:

- członkowie OT dobrze znają swoje środowisko lokalne, w którym będą działać;
- zadania nałożone na jednostki OT nie są skomplikowane;
- szkolenie może być prowadzone w miejscu pełnienia służby, na konkretnym obiekcie;
- uzbrojenie i wyposażenie nie jest skomplikowane;
- niektórzy członkowie OT posiadają doświadczenie z wcześniejszej służby (np. przechodząc ze służby w jednostkach OT-SP do innych jednostek OT);
- jednostki OT często uczestniczą w ćwiczeniach zarówno duńskich sił zbrojnych, jak i sił NATO;
- wielu członków OT pełni służbę faktycznie w znacznie większym wymiarze niż to wynika z obowiązku.

Średni okres spędzany przez członków OT na realizacji przedsięwzięć szkoleniowych wynosi 7 dni w roku. Większość procesu szkoleniowego jest organizowana na szczeblu lokalnym, jednak szkolenie oficerów, podoficerów i specjalistów jest w wielu przypadkach prowadzone w Połączonej Szkole OT w miejscowości Nymindgab (w zachodniej części Jutlandii).

W ramach OT prowadzi się również szkolenie przywódcze. Szkolenie to jest uważane za atrakcyjne, także w aspekcie cywilnym. Z reguły bowiem wykłady i seminaria obejmują problematykę obronności i bezpieczeństwa. Uczestniczą w nich poza członkami OT także inne osoby zainteresowane tą tematyką.

OT dzięki swojej wojskowej strukturze organizacyjnej, strukturze dowodzenia i posiadanym środkom łączności oraz zdolności do szybkiej reakcji

może być używana nawet w czasie pokoju do wykonywania zadań na rzecz społeczeństwa w wielu dziedzinach.

Działalność w czasie pokoju ogranicza się głównie do udziału w akcjach poszukiwawczo-ratowniczych, usuwaniu skutków klęsk żywiołowych, pomocy policji itp. OT może też pomagać organizacjom lokalnym w bardziej cywilnych przedsięwzięciach, np. organizować zawody sportowe, o ile tylko daje to okazję do szkolenia się w zakresie umiejętności wojskowych przydatnych w służbie.

Informacja wewnętrzna i zewnętrzna jest bardzo ważnym aspektem działalności każdej organizacji, w tym także wojsk OT. W tym przypadku również informacja skierowana na zewnątrz ma zapewnić zrozumienie celów organizacji ze strony sił politycznych i społeczeństwa, a przez to ma tworzyć pozytywną bazę dla dalszego działania i rekrutacji nowych członków.

Jak zaznaczono wcześniej, aspekty te leżą ogólnie w sferze odpowiedzialności Komisarza Cywilnego OT. Działalność informacyjna jest także naturalnym obowiązkiem wszystkich dowódców, na wszystkich szczeblach. W tym celu w OT istnieje specjalna struktura informacyjna. W każdym Okręgu OT działa Cywilny Konsultant ds. Informacji, a poza tym na wszystkich szczeblach pracują specjalnie przeszkoleni i zainteresowani tą problematyką ochotnicy. Są oni doradcami do spraw informacji dla lokalnych dowódców.

Ogólny cel działalności informacyjnej polega na prezentowaniu OT jako nowoczesnej i atrakcyjnej organizacji opartej na solidnych podstawach w ramach duńskiego systemu politycznego, cieszącej się szacunkiem i poparciem duńskiego społeczeństwa.

Z analizy dokumentów ostatnich lat wynika, iż rząd duński troszczy się także o przyszłość obrony terytorialnej. Wyznaje przy tym tezę, że jeżeli OT chce być postrzegana jako nowoczesna i efektywnie zarządzana organizacja to musi być zdolna do dostosowania się do zmian zachodzących w społeczeństwie.

Obecnie w OT doskonali się zasady zarządzania i codziennej działalności. Celem tego procesu dostosowawczego jest maksymalnie efektywne wykorzystanie środków na realizację przedsięwzięć związanych z najważniejszą dziedziną działalności OT – szkoleniem ochotników.

Jednostki OT, pokrywające swoim działaniem całe terytorium kraju i szkolone zgodnie z założeniami obronnymi państwa, stanowią ważny element, zdolny wspierać regularne siły zbrojne. OT będąc częścią systemu obronności państwa, jest blisko powiązana z dowództwami operacyjnymi trzech rodzajów sił zbrojnych. Koordynuje z nimi swoje zadania.

W n i o s k i:

1. Duńska OT jest uosobieniem powszechnego patriotycznego zaangażowania obywateli do obrony Ojczyzny poprzez stałą ochotniczą gotowość do ochrony i obrony swoich stron rodzinnych.

2. Poprzez gęstą sieć kompanijnych obszarów odpowiedzialności (550) o średniej wielkości 100 km² obrona terytorialna ciągle rozpoznaje, kontroluje, ochrania i w razie potrzeby broni całą przestrzeń terytorialną Danii – innymi słowy panuje nad przestrzenią, jednego z głównych czynników odstraszania i zwycięstwa w wojnie.

3. W wymiarze lądowym dużą zdolność odstraszania i obrony jaką stanowi 60 000 ochotnicza duńska OT wyposażona m.in. w broń ppanc cechuje niezwykła ekonomiczność spożytkowania niewielkich wydatków budżetowych (4 % w 1996 r.), krótkotrwałe szkolenie podstawowe (200 godzin przez pierwsze trzy lata) oraz 24 godzinne (rocznie) szkolenie doskonalące.

1.5. Wojskowe formacje terytorialne Francji, Hiszpanii, Turcji i Włoch¹⁰

Analiza szeregu dokumentów i materiałów anglojęzycznych wykazała, że państwa śródziemnomorskie NATO, oprócz Grecji, posiadają właściwe sobie wojskowe formacje terytorialne o szerokich kompetencjach w sferze zapewnienia bezpieczeństwa narodowego. Ich wielkość i kontrola nad terenem czynią z nich potężne narzędzie państwa w zapewnieniu bezpieczeństwa narodowego zarówno w aspekcie militarnym jak i niemilitarnym.

W świetle problemów wzrastającego zagrożenia niemilitarnego bezpieczeństwa narodowego III RP warto poznać charakter tych specyficznych wojskowych formacji terytorialnych. W pierwszej kolejności zasadne jest rozpatrzyć pewne kwestie dotyczące **Żandarmerii Narodowej Francji**. Nie jest to formacja młoda.

Już bowiem w okresie panowania Napoleona utworzono we Francji 27 legionów Żandarmerii Terytorialnej, każdy z nich składał się z czterech kompanii, z których każda obejmowała zasięgiem jeden departament. Jeden z legionów, tzw. Legion Elitarny, otrzymał zadanie ochrony rządu. Napoleon uznał bowiem, że żandarmeria jest najskuteczniejszym instrumentem utrzymania porządku, gdyż doskonale zna teren i zamieszkującą go ludność¹¹.

Współcześnie Żandarmeria Narodowa jest samodzielnym rodzajem sił zbrojnych, podporządkowanym bezpośrednio ministrowi obrony, który sprawuje nad nią kierownictwo poprzez Dyрекcję Generalną Żandarmerii i Inspekcję Generalną Żandarmerii. Dzieli się na żandarmerię departamentalną, związaną ściśle z administracyjnym i administracyjno-wojskowym podziałem kraju, oraz żandarmerią ruchomą.

¹⁰ Por. Komunikat Miesięczny MON SWSInf. 1-31.08.92 r. nt. *Organizacja i zasady funkcjonowania jednostek typu „Gwardia Narodowa” państw zachodnich.*

¹¹ W. Kozicki, *Żandarmeria Narodowa, Wojsko i Wychowanie*, 7/97, s. 92.

Na szczeblach okręgów i obwodów wojskowych występują dowództwa żandarmerii, którym podlegają zgrupowania żandarmerii departamentalnej i ruchomej.

Żandarmeria departamentalna w okresie pokoju wykonuje zadania z zakresu bezpieczeństwa ogólnego i spraw kryminalnych, kontroli ruchu drogowego oraz wynikające ze specyfiki policji wojskowej. W każdym departamencie jest od trzech do sześciu kompanii o następującej strukturze organizacyjnej: grupa dowodzenia, 6 do 18 brygad żandarmerii (najmniejsza komórka organizacyjna w sile 6-15 ludzi), brygada poszukiwań i brygada mieszana. Żandarmeria departamentalna uzbrojona jest w indywidualną broń strzelecką.

Żandarmeria ruchoma jest przeznaczona do utrzymania porządku publicznego oraz wsparcia działań żandarmerii departamentalnej i policji wojskowej. Zorganizowana jest w zgrupowania, grupy i kompanie żandarmerii (w tym kompanie mieszane), wykorzystywane do działań na obszarze całego terytorium, zwłaszcza w ramach OT. W skład żandarmerii ruchomej wchodzi ponadto jedna kompania powietrznodesantowa w sile 135 żandarmów.

Kompania żandarmerii ruchomej składa się z czterech plutonów, w tym jednego plutonu samochodów pancernych. W uzbrojeniu kompanii są m.in. trzy moździerze 60 mm i dwa moździerze 81 mm. Kompania mieszana (jedna w grupie kompanijnej) w miejsce samochodów pancernych ma pluton dział 37 mm i ciężkich karabinów maszynowych.

Ponadto żandarmeria państwowa ochrania obiekty wojskowe, m.in. urządzenia i instalacje jądrowe oraz ważne obiekty administracyjno-państwowe (ochrona bezpośrednia i kontrwywiadowcza), a także wykonuje zadania porządkowe (policyjne) w siłach zbrojnych.

Stan liczebny żandarmerii w okresie pokoju wynosi 88 200 osób. Stopień uzawodowienia – 88,7 %. Zakłada się, że w czasie wojny stan liczebny może wzrosnąć do około 200 000 osób.

W uzbrojeniu żandarmerii znajduje się 70 gąsienicowych i 28 kołowych pojazdów opancerzonych, 40 śmigłowców, 760 moździerzy, 9500 karabinów maszynowych oraz 250 kutrów i szybkich łodzi patrolowych; posiada również wyposażenie specjalistyczne: własne sieci łączności i systemy informatyczne, zapory drogowe, urządzenia radarowe do pomiaru prędkości pojazdów samochodowych itp. Stanowi więc liczącą się siłę, która może wykonywać szereg zadań. W innych państwach zadania te wykonują z reguły wojska obrony terytorialnej.

Hiszpańska Gwardia Cywilna wchodzi w skład sił porządku publicznego i stanowi zmilitaryzowaną siłę policyjną, rozmieszczoną na terenie całego kraju. Pod względem zabezpieczenia materiałowo-technicznego, rekrutacji i doboru personelu oraz jego wyszkolenia, wyposażenia i uzbrojenia podlega Ministerstwu Obrony, a pod względem operacyjnym – merytorycznym ministerstwom.

Pierwszą grupę zadań Gwardii Cywilnej stanowią działania wynikające z utrzymania porządku publicznego i czuwania nad przestrzeganiem prawa, prowadzenie działalności kontrwywiadowczej. To także ochrona ludności i jej mienia oraz obiektów gospodarczych, kontrola ruchu drogowego, sporządzanie protokołów o dokonanych przestępstwach, inwigilacja i zatrzymywanie podejrzanych, konwojowanie osób aresztowanych i więźniów, a także udzielanie pomocy poszkodowanym w wyniku klęsk żywiołowych i wypadków. W tym zakresie działania Gwardia podlega Ministerstwu Spraw Wewnętrznych.

Kolejną grupę stanowią zadania wynikające z ochrony granic lądowych i morskich, kontroli ruchu na przejściach granicznych oraz zwalczanie przemytu – we współpracy z urzędami celnymi i innymi organami policyjnymi kraju. W tym celu Gwardia Cywilna dysponuje stałymi i ruchomymi posterunkami, rozmieszczonymi w strefach przygranicznych oraz jednostkami specjalnymi w urzędach celnych portów morskich i lotniczych, podlegającymi

funkcjonalnie władzom celnym. Przedstawiciele Gwardii Cywilnej wchodzą również w skład załóg jednostek pływających żeglugi przybrzeżnej, obserwując zakotwiczone w portach barki i wybrzeże. W zakresie realizacji powyższych zadań Gwardia Cywilna podlega Ministerstwu Finansów.

Hiszpańska Gwardia Cywilna liczy około 63 000 funkcjonariuszy. Na jej czele stoi szef Głównego Zarządu Gwardii Cywilnej (osoba cywilna). Podlega mu szef sztabu oraz dowódcy okręgów Gwardii Cywilnej. Nabór do służby jest ochotniczy. Terytorium kraju jest podzielone na sześć okręgów.

Jednostki Gwardii Cywilnej podporządkowane są dowódcom okręgów Gwardii. W skład każdego okręgu wchodzi od dwóch do pięciu pułków piechoty uzbrojonych w lekką broń oraz po jednym ruchomym batalionie. Ponadto szefowi Głównego Zarządu Gwardii Cywilnej jest podporządkowany ruchomy pułk zmotoryzowany (rezerwowy), posiadający uzbrojenie podobne jak w pułku piechoty sił lądowych.

Ogółem w Gwardii Cywilnej są 22 pułki piechoty (w ich składzie jest 59 batalionów), sześć batalionów ruchomych i jeden ruchomy pułk zmotoryzowany.

W razie wojny Gwardia Cywilna automatycznie przechodzi w bezpośrednie podporządkowanie szefa Sztabu Sił Lądowych i wykonuje zadania wynikające z planu obrony terytorialnej kraju.

Turecka żandarmeria polowa dzieli się na: graniczną, terytorialną (stacjonarną) oraz specjalnego przeznaczenia („komandos”) i – podobnie jak we Francji – jest samodzielnym rodzajem sił zbrojnych. Pod względem administracyjnym podlega szefowi Sztabu Generalnego, który jest odpowiedzialny za ukończenie oddziałów w stany osobowe, uzbrojenie i wyposażenie wojskowe oraz za poziom wyszkolenia bojowego. Na czele żandarmerii stoi dowódca żandarmerii (w tureckiej hierarchii wojskowej jest to stanowisko równorzędnego dowódcy rodzaju sił zbrojnych). Podlegają mu dowódcy ro-

dzajów żandarmerii, ośrodki i pododdziały szkoleniowe oraz pododdziały tyłowe.

W okresie pokoju żandarmeria polowa czuwa nad przestrzeganiem porządku i ładu publicznego na terytorium kraju, odpowiada za ochronę granic lądowych, ważnych obiektów cywilnych i wojskowych, a w czasie mobilizacji ochrania strefę tyłową wojsk operacyjnych. Zadania te są realizowane pod nadzorem ministra spraw wewnętrznych.

W okresie wojny jednostki i pododdziały żandarmerii granicznej oraz pododdziały specjalnego przeznaczenia („komandos”) przechodzą w wyłączne podporządkowanie Dowództwa Sił Lądowych.

Żandarmeria w Turcji liczy około 120 tys. żołnierzy. W jej skład wchodzi: dywizja szkolna, 12 brygad żandarmerii terytorialnej, trzy brygady żandarmerii granicznej, jedna brygada, pięć samodzielnych pułków i sześć samodzielnych batalionów żandarmerii specjalnego przeznaczenia („komandos”), a także batalion śmigłowców i pododdziały tyłowe.

W uzbrojeniu jednostek żandarmerii znajdują się haubice 105 i 75 mm, moździerze 106,7 i 81 mm, wyrzutnie ppk, działa bezodrzutowe 106 i 75 mm oraz transportery opancerzone i śmigłowce.

Żandarmeria terytorialna liczy około 60 tys. żołnierzy i działa na terenie całego kraju. Terytorium Turcji podzielone jest na 12 okręgów żandarmerii, obejmujących od czterech do siedmiu województw. Każdy okręg dysponuje jedną brygadą żandarmerii terytorialnej, która jest porównywalna z brygadą piechoty w siłach lądowych. Ponadto w każdym okręgu znajduje się 4-7 pułków żandarmerii – czyli z reguły po jednym w każdym województwie. Ponadto na szczeblu gmin są kompanie, a we wsiach – plutony żandarmerii.

Dowództwo okręgu kieruje działalnością podległych mu pułków i kompanii żandarmerii w zakresie zapewnienia porządku i ładu publicznego na terenie województw. W uzasadnionych przypadkach dokonuje przerzutu jednostek żandarmerii do innych województw.

W uzbrojeniu żandarmerii terytorialnej jest tylko broń lekka i środki transportowe. Oddziały wykonują głównie funkcje administracyjne (prowadzenie śledztwa, aresztowania i przekazywanie organom sądowym przestępstw, działalność prewencyjna itp.), a także są używane do rozpraszania demonstracji i tłumienia zamieszek, w tym również na tle nacjonalistycznym. Wykonują także niektóre zadania o charakterze wojskowym, jak np. nadzór nad realizacją zarządzeń wydanych przez organa wojskowe w okresie stanu wyjątkowego lub wojennego. Ponadto pododdziały żandarmerii terytorialnej są szkolone w kierunku prowadzenia działań przeciwdywersyjnych i antysabotażowych, organizują i ochraniają magazyny amunicji i sprzętu wojskowego, poszukują dezertersów i osób uchylających się od służby wojskowej. W okresie wojny mogą być użyte do zwalczania małych desantów powietrznych i morskich oraz planowane są do prowadzenia działań bojowych w ramach obrony cywilnej.

Żandarmeria graniczna składa się z trzech brygad podległych bezpośrednio dowódcy żandarmerii. W okresie pokoju brygady te pełnią służbę graniczną. Program ich szkolenia jest podobny do brygad piechoty w siłach lądowych.

W skład brygady żandarmerii granicznej wchodzi: kompanie dowodzenia, trzy pułki żandarmerii, pułk artylerii, kompanie – rozpoznawcze, moździerzy, łączności i saperów oraz pluton ppanc i pododdziały zabezpieczenia tyłowego. Ukompletowanie stanu osobowego brygady w okresie pokoju wynosi 40-60 %.

Żandarmeria specjalnego przeznaczenia „Komandos” liczy trzy brygady o strukturze Brygady Dywersyjno-Rozpoznawczej „Komandos” występującej w składzie sił lądowych, pięć pułków i sześć batalionów komandosów oraz batalion śmigłowców.

Włoski Korpus Karabinierów (111000) wchodzi w skład sił zbrojnych i pod względem administracyjnym (m.in. uzupełnienia w stan osobowy,

szkolenia oraz zabezpieczenia materiałowo-technicznego) podlega Ministerstwu Obrony Narodowej, natomiast pod względem operacyjnym – w wykonywaniu zadań w charakterze sił policyjnych – Ministerstwu Spraw Wewnętrznych.

Dla Włoch, państwa otoczonego morzami i odgradzonego Alpami od innych państw, a więc niemal wolnego od zagrożenia wtargnięciem obcych wojsk, głównym zagrożeniem jest destabilizacja państwa przez korupcję i mafię. Stąd też, tak silny Korpus Karabinierów – jako centralnie dowodzona, ale terytorialnie wykorzystywana formacja do zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego, nie tylko na wypadek wojny, ale już w czasie pokoju.

Korpus składa się z sił: terytorialnych, ruchomych, żandarmerii wojskowej i specjalnych. W skład sił terytorialnych wchodzi 9 brygad, 24 pułki i 101 grup karabinierów, w skład sił ruchomych – 2 brygady, pułk czołgów, 13 batalionów ruchomych oraz batalion powietrznodesantowy i batalion śmigłowców. Natomiast w składzie sił specjalnych, przeznaczonych do kontroli ruchu drogowego, ochrony wód terytorialnych i zwalczania przemytu, znajduje się 14 pododdziałów śmigłowców i ponad 300 kutrów patrolowych.

W uzbrojeniu karabinierów znajduje się: 130 lekkich czołgów, 200 transporterów opancerzonych oraz śmigłowce i kutry patrolowe.

W okresie pokoju, Korpus podlega operacyjnie Ministerstwu Spraw Wewnętrznych i jest wykorzystywany, wspólnie z siłami policyjnymi, do utrzymania porządku wewnętrznego. W przypadku wojny Korpus zostanie użyty również do wykonywania zadań w zakresie obrony terytorialnej.

WNIOSKI

1. Państwa śródziemnomorskie NATO (poza Grecją), ze względu na peryferyjne położenie w stosunku do tradycyjnych zmagających wojennych na kontynencie europejskim, skoncentrowały się na przygotowaniu i wykorzystaniu formacji terytorialnych do zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego

i porządku publicznego już w czasie pokoju z uwagi na silne zagrożenie separatyzmem, mafią i terroryzmem.

2. Liczne, silnie uzbrojone oraz dyslokowane na wszystkich szczeblach administracji wojskowe formacje terytorialne śródziemnomorskich państw NATO, podlegają operacyjnie w czasie pokoju ministerstwu spraw wewnętrznych, a w czasie wojny są podporządkowane dowództwom wojskowym.

1.6. Wojska OT Czech

Wyniki przeprowadzonych badań upoważniają do wysnucia wniosku, iż nasz południowy sąsiad Czechy, „startując” z podobnego do Polski stanu organizacyjnego armii z czasów Układu Warszawskiego, stworzył system Obrony Terytorialnej, który może być dla nas przykładem zdecydowanego działania organizacyjnego sąsiadów.

Siły OT¹² są nieodłączną częścią Armii Republiki Czeskiej. Z punktu operacyjnego przeznaczenia należą one do głównych sił obronnych. Według kryterium NATO one, jak i pozostałe są pod dowództwem narodowym. Siły OT przeznaczone są przede wszystkim do wykonywania zadań na terytorium Republiki Czeskiej.

Struktura czeskich sił OT w czasie pokoju obejmuje:

A. Osiem dowództw obrony terytorialnej (DOT) stacjonujących w garnizonach: Praga – dwa DOT, po jednym w Pilźnie, Czeskich Budziejowicach, Usti nad Łabą, Hradec Kralowe, Brnie, Ostrawie. Do każdego dowództwa należy kilka terytorialnych administracji wojskowych.

B. Trzy bazy mobilizacyjne w garnizonach: Zatec, Louna, Kostelec nad Łabą, Hodonin, Zamberk.

¹² Na podstawie referatu kpt. Pavla Horňaka *Siły OT armii Republiki Czeskiej*, maszynopis AON 2000.

C. Pięć baz ratunkowych i szkoleniowych w garnizonach: Rakownik, Kutna Góra, Indrzychów Hradec, Bucowice, Ołomuniec.

D. Jedną bazę szkoleniową i mobilizacyjną OT w Litomierzycach.

E. Jedną brygadę systemu komunikacyjnego i informacyjnego w garnizonie Pisek.

F. Jeden batalion eksploatacji, jedną bazę topograficzną, jeden ośrodek informacyjny w garnizonie Tabor.

G. Pięć orkiestr garnizonowych w Taborze, Hradec Kralowe, Brnie, Ołomuńcu i Karlowych Varach.

H. Jedną samodzielną kompanię przygotowania terytorium.

I. Inne oddziały i urządzenia.

Dowództwo sił obrony terytorialnej (DSOT) jest organem dowodzenia i kierowania związkami, oddziałami i urządzeniami sił OT.

W Czechach dowództwa terytorialnych organów są organami wojskowymi dla zabezpieczenia i rozwiązywania zagadnień obrony i ochrony na danym terytorium Republiki. Zabezpieczają one działanie administracji państwowej, mobilizację sił zbrojnych i kierują uzupełnianiem sił zbrojnych w czasie pokoju.

Z kolei bazy mobilizacyjne są przeznaczone do magazynowania i przechowywania uzbrojenia oraz materiałów logistycznych dla formowanych związków i oddziałów. Inne funkcje spełniają bazy ratunkowe i szkoleniowe. Są one przeznaczone do akcji ratunkowych, szkoleniowych i innych na rzecz ludności cywilnej.

Warto podkreślić, iż związki, oddziały i urządzenia zabezpieczające realizują zadania w obszarze zabezpieczenia (DSOT) i innych oddziałów w swojej specjalności.

W czasie wojny niektóre związki i oddziały przechodzą w podporządkowanie Dowództwa Sił Lądowych lub są wydzielane do realizacji zadań w ramach wojsk NATO. Z kolei one same mogą przyjmować w podporządkowa-

nie inne oddziały. Niezależnie od przyjętego rozwiązania siły OT wykonują zadania, głównie w oparciu o:

- a) dowództwa sił OT;
- b) osiem dowództw OT, a w nich:
 - terytorialne administracje wojskowe z kompaniami piechoty;
 - bataliony dowodzenia;
 - bataliony zmotoryzowane;
 - bataliony wartownicze;
 - terytorialną sieć radiacyjną;
 - ośrodki przechodzenia
- c) brygadę pontonową i pułk inżynieryjny;
- d) pięć baz ratunkowych i szkoleniowych;
- e) dziesięć batalionów ratunkowych;
- f) bazę systemu komunikacyjnego i informacyjnego;
- g) batalion eksploatacji, bazę topograficzną, ośrodek informacyjny;
- h) batalion ochrony przeciwchemicznej;
- i) policję wojskową (żandarmerię);
- j) orkiestry wojskowe;
- k) administrację wojskową;
- l) samodzielną kompanię przygotowania terytorium;
- m) inne.

Siły i środki rozlokowane są równomiernie na całym obszarze Republiki Czeskiej. Siłami tymi dowodzi dowódca sił OT ze stanowiska dowodzenia o stacjonarnym charakterze. Przewiduje się, że w zależności od sytuacji może być organizowane mobilne zapasowe SD.

Siły OT przeznaczone są głównie do obrony ważnych obiektów na terytorium państwa. W czasie pokoju, jak również w czasie zagrożenia państwa, przygotowywane są one do zadań uzupełniania i formowania niezbędnych oddziałów, które będą eliminować ryzyko zagrożeń niewojskowych. W czasie

wojny, we współdziałaniu z pozostałymi jednostkami ARCz i sojusznikami, będą brać udział w bezpośredniej obronie wojskowej państwa.

W czasie realizacji zadań ratunkowej pomocy wojskowej w podporządkowanie operacyjne (dowództwu sił OT) wchodzi jednostki z dowództwa wojsk lądowych, dowództwa logistyki, dowództwa sił powietrznych i służby zdrowia.

W czasie pokoju siły OT wykonują następujące zadania:

- a) zabezpieczają uzupełnienie ARCz żołnierzami służby zasadniczej;
- b) realizują przedsięwzięcia przygotowania operacyjnego terytorium państwa;
- c) współdziałają z organami administracji państwowej;
- d) kierują usługami garnizonowymi;
- e) udzielają ratunkowej pomocy wojskowej i kierują nią;
- f) biorą udział w zadaniach wsparcia państwa gospodarza (HNS);
- g) wykonują akcje humanitarne w kraju i za granicą;
- h) biorą udział w zamknięciu granicy państwowej;
- i) kierują i realizują szkolenie sił OT.

W czasie pogotowia zbrojnego państwa (kryzysu) i wojny siły OT mogą wykonywać następujące zadania:

- a) zabezpieczyć uzupełnienie ARCz rezerwami i środkami z sektora cywilnego;
- b) kontynuować przygotowanie operacyjne terytorium państwa;
- c) zabezpieczyć działanie administracji państwowej;
- d) pilnować i bronić ważne obiekty;
- e) bronić dostępu do danych obszarów, centrów ekonomicznych i politycznych;
- f) wykonywać poszukiwanie, blokowanie i niszczenie desantu i grup dywersyjnych przeciwnika;
- g) zabezpieczyć spokój i porządek na terytorium kraju;

- h) udzielać pomocy ludności, wykonywać prace ratunkowe;
- i) przygotować obronę w głębi;
- j) monitorować sytuację radiacyjną i chemiczną;
- k) brać udział w zabezpieczeniu ewakuacji ludności;
- l) brać udział w zabezpieczeniu ruchu, przeprawy i powszechnego zabezpieczenia sił lądowych.

W n i o s k i:

1. Siły obrony terytorialnej Czech stanowią oddzielny komponent sił zbrojnych dowodzony przez Dowództwo Sił OT w Taborze, któremu podlega osiem Dowództw OT, a im z kolei po kilka terytorialnych administracji wojskowych.
2. W czasie pokoju skadrowane jednostki wojsk OT stanowią bazy mobilizacyjno-szkoleniowo-ratunkowe.
3. W czasie stanu pogotowia zbrojnego państwa i wojny siły OT realizują wszystkie zadania obrony terytorium Czech, wsparcia i zabezpieczenia wojsk operacyjnych oraz bardzo szeroki zakres zadań pomocy dla ludności.
4. Z uwagi na obszar Czech model czeskich sił OT może mieć odniesienie do naszego jednego z czterech lub pięciu Obszarów Obrony.

2. WOJSKA OT WYBRANYCH PAŃSTW NEUTRALNYCH

Organizacja wojskowa europejskich państw neutralnych Szwajcarii, Finlandii, Szwecji i Austrii, oparta na powszechnym systemie służby milicyjnej, stanowi dla innych państw świata niedościgły wzór do naśladowania. Niektórzy uważają te rozwiązania za wzór do krytykowania, głównie za „nienowoczesność”. Jednakże sukcesy w osiągnięciu ideału sztuki wojennej („być tak silnym by nie opłacała się agresja na nas” – czyli odstraszaniu), Szwajcarii i Szwecji, a także zdumiewające sukcesy obronne Finlandii (wojna 1917 r., wojna zimowa 1939/40, wyzwolenie terenów w 1941 r., odparcie uderzenia ZSRR w lipcu 1944 r.), skłaniają do tego, aby wykorzystać doświadczenia organizacji wojskowej tych państw.

2.1. Wojska OT Szwajcarii

W skład każdego z trzech (I,II,III KA) korpusów armijnych wchodzi dywizja OT, a w składzie korpusu piechoty górskiej (IV) występuje dywizja OT i dwie brygady OT. Ponadto funkcjonuje Korpus Ochrony Umocnień, to jest cywilno-wojskowa formacja odpowiedzialna za utrzymanie infrastruktury wojskowej.

Szwajcarzy w ramach modelu Armia 2000 dokonali kolejnego obniżenia etatów mobilizacyjnych¹³ do 358 000 ludzi. Oznacza to, że na każdy 1 tys. km² terytorium Szwajcarii będzie przypadało 7 tys. żołnierzy (w Niemczech – 1,8 tys., we Francji – 1,2 tys., w Austrii – 1,4 tys.)¹⁴. Dla orientacji – powierzchnia Szwajcarii: 41,3 tys.km² (prawie 8-krotnie mniejsza niż Polski); ludność Szwajcarii: ok. 7 mln (ponad 5-krotnie mniejsza niż Polski).

¹³ W czasie II wojny światowej – 800 tys. żołnierzy, a w czasie zimnej wojny 600 tys. żołnierzy.

¹⁴ W *Reforma armii szwajcarskiej*, Polska Zbrojna z 19-21.07.96 r.

Zgodnie z 18 artykułem konstytucji szwajcarskiej obowiązkowi służby wojskowej podlegają wszyscy mężczyźni w wieku od 20 do 42 lat, posiadający obywatelstwo szwajcarskie. Oficerowie będący w stopniu wojskowym do porucznika, a także niektórzy kapitanowie, służą do 42, a pozostali oficerowie do 52 roku życia. W uzasadnionych przypadkach górna granica wiekowa dla oficerów starszych może zostać podwyższona do 62 lat. Mężczyźni, którzy ze względu na wykonywane funkcje lub zawód (np. księża i pastorzy nie będący kapelanami, deputowani do parlamentu związkowego lub kantonálního, funkcjonariusze policji) zostali zwolnieni z obowiązku służby wojskowej. W zamian za to są zobowiązani do wniesienia ustalonej opłaty na rzecz skarbu państwa.

Od 1996 r. występuje również możliwość, aby osoby odmawiające pełnienia obowiązkowej służby wojskowej, głównie z przyczyn etyczno-religijnych odbyły służbę zastępczą¹⁵. Służba ta trwa 1,5 raza dłużej niż obowiązkowa służba wojskowa i jest odbywana w formie pracy społecznie użytecznej (np. w: służbie zdrowia, opiece społecznej, ochronie zabytków, ochronie środowiska).

W Szwajcarii kobiety nie podlegają obowiązkowi służby wojskowej, jednakże mogą się zgłaszać ochotniczo do tej służby. W trakcie jej pełnienia nie mogą jednak zajmować stanowisk, na których byłyby zobowiązane do użycia broni.

Szkolenie żołnierzy służby zasadniczej trwa 15 tygodni (103 dni) i jest prowadzone w tzw. szkołach rekruckich. Szkolenie w tych szkołach prowadzone jest zasadniczo przez podoficerów i oficerów milicji (dowódców batalionów, kompanii, plutonów i drużyn) pod nadzorem żołnierzy zawodowych (tzw. oficerów i podoficerów instruktorów). Przez pierwszą część szkolenia żołnierze zakwaterowani są w obiektach koszarowych szkoły rekruckiej,

¹⁵ Dotychczas osoby odmawiające spełnienia obowiązku służby wojskowej podlegały karze więzienia.

a w 12 i 13 tygodniu prowadzone jest praktyczne szkolenie w terenie¹⁶. Dla przykładu można podać, iż podczas ćwiczenia 207 Szkoły Piechoty (z m. Herisau), brała udział m.in. kompania moździerzy 80 mm, pluton piechoty oraz kompania przeciwpancerna. Większa część szkolenia odbywała się przy użyciu symulatorów (wykorzystywano symulatory do karabinu szturmowego wz.90, granatnika ppanc i ppk Dragon, a każdy z żołnierzy i pojazd wyposażony był w czujniki sygnalizujące trafienie). Ćwiczenie prowadzone było na terenach należących do cywilnych właścicieli, na których prowadzono również strzelania amunicją ćwiczebną i bojową (z 80 mm moździerza, granatnika ppanc i ppk).

Po odbyciu zasadniczej służby wojskowej wszyscy żołnierze otrzymują broń indywidualną i wyposażenie osobiste, z którym wracają do domu jako rezerwiści. Następnie są oni szkoleni w systemie armii milicyjnej, przy czym obowiązują dwa modele tego szkolenia. W modelu podstawowym co dwa lata uczestniczą w 10-ciu dziewiętnastodniowych szkoleniach doskonalących, a łączny okres służby szeregowych i starszych szeregowych wynosi 293 dni. Żołnierze niektórych jednostek (m.in. jednostek lotniczych, łączności, sztabów i batalionów sztabowych KA) odbywają w cyklu rocznym – 16-cie dwunastodniowych szkoleń doskonalących. Łączny okres służby szeregowych i starszych szeregowych w tych jednostkach wynosi 295 dni.

Podoficerowie i oficerowie milicji (rezerwy) są typowani spośród żołnierzy odbywających zasadniczą służbę wojskową (podoficerowie) lub podoficerów rezerwy (oficerowie) i kierowani do szkół podoficerskich i oficerskich. Ich łączny okres służby jest uzależniony od stopnia i wynosi na przykład dla kaprała 460 dni, a dla pułkownika 1300 dni.

¹⁶ Przy obiektach koszarowych istnieją place ćwiczeń, na których prowadzone jest szkolenie przez pierwsze tygodnie. W 12 i 13 tygodniu szkolenie prowadzone jest często na terenach wydzierżawionych na okres ćwiczeń od prywatnych właścicieli.

Kandydaci na oficerów i podoficerów zawodowych są rekrutowani spośród oficerów i podoficerów rezerwy i po odbyciu odpowiedniego szkolenia otrzymują nominację na oficerów i podoficerów instruktorów.

2.2. Wojska OT Austrii

Austria, poza niewielkimi wojskami operacyjnymi (trzon: trzy brygady zmechanizowane i dywizja lotnicza), ma rozbudowany system OT. Składa się on z dziewięciu dowództw wojskowych (OW) oraz około 20 baz szkolenio-wo-logistycznych rozwijających 20 pułków OT (Landwehrstammregiment)¹⁷ lub 20 batalionów piechoty w systemie milicyjnym¹⁸.

Obecnie etat mobilizacyjny określa się na 110 tys. stanowisk. W 1995 roku liczba wyszkolonych rezerw sięgała 600 tys., z których 100 tys. to rezerwa pierwszoliniowa.

Służba wojskowa w Austrii ma charakter milicyjny. Zasadnicza służba wojskowa trwa do 6 miesięcy (plus dodatkowe 60 dni szkolenia w ciągu następných 15 lat).

W kontekście nagłaśnianej w różnych krajach, w tym i Polsce, przez różnych maści pacyfistów, ignorantów wojskowych i dekowników tezie o potrzebie zaniechania powszechnego obowiązku wojskowego na rzecz armii zawodowej, warto zwrócić uwagę na ostry protest i argumenty stowarzyszenia oficerów armii austriackiej. Piętnując tych obywateli Austrii, którzy całkowicie odmawiają pełnienia służby – tak czynnej, jak też służby zastępczej, zwracają uwagę, że zgodnie z Konstytucją, każdy obywatel austriacki zobowiązany jest do świadczenia państwu zadań związanych z obronnością kraju, bez względu w jakiej formie one występują.

Podkreślają również, że krążące w społeczeństwie poglądy o potrzebie utworzenia armii całkowicie zawodowej są czystym absurdem. Bowiem obo-

¹⁷ Wg *Zmiany w armii (Austria)*, Polska Zbrojna z 20.03.1995 r.

¹⁸ Wg *Neutralni restrukturyzują siły zbrojne*, Wojsko, technika, obronność, Kielce 2.08.1998 r.

wiązek utrzymania państwa oraz zapewnienia mu bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego, spoczywają na wszystkich obywatelach. Nie jest do przyjęcia „separatyzm” w postaci armii zawodowej i wolnego od obowiązku wobec ojczyzny społeczeństwa, zwłaszcza w obronie Republiki Austriackiej.

2.3. Wojska OT Finlandii

Terytorium Finlandii jest podzielone na trzy okręgi wojskowe: Północny, Zachodni i Wschodni, z których pierwszy składa się z dwóch obwodów wojskowych, a pozostałe mają po pięć obwodów. Na czas wojny oprócz wojsk operacyjnych (10 brygad piechoty zmotoryzowanej, 2 brygad pancernych i brygady obrony wybrzeża) mobilizuje się 14 brygad piechoty OT¹⁹.

Po doświadczeniach II wojny światowej „fińska doktryna wojskowa jest oparta na obronie terytorialnej i dostosowana do specyficznych warunków tego kraju. Głównym celem obrony terytorialnej jest utrzymanie ważnych ze strategicznego punktu widzenia obiektów oraz wykorzystanie obszaru kraju do prowadzenia działań na dużej głębokości, w tym początkowo opóźniających, nękających i osłabiających przeciwnika, mających na celu umożliwienie głównym siłom obrony odparcie i pokonanie agresora w miejscu dogodnym dla fińskich sił”²⁰.

Zasadnicza służba wojskowa, w zależności od pełnionej funkcji trwa od 8 (240 dni) do 11 (330 dni) miesięcy. Odbywa ją ponad 80 % młodych ludzi.

Ujednolicone dla wszystkich rodzajów wojsk szkolenie podstawowe prowadzone jest przez kadrę zawodową jednego garnizonu. Następnym etapem jest szkolenie żołnierzy, związane z ich przyszłymi funkcjami. Natomiast kandydaci na stanowiska dowódcze szkolą się w szkołach podoficerskich lub oficerów rezerwy i okresowo są powoływani do macierzystych garnizonów na ćwiczenia.

¹⁹ CH.OTT, *Fińskie siły zbrojne*, WPZ 4/95.

²⁰ S. Sikora, *Armia dla wszystkich (Finlandia)*, Polska Zbrojna z 18.11.1996 r.

Po ukończeniu etapu szkolenia pojedynczego żołnierza, czyli po około 11 do 17 tygodniach, wszyscy żołnierze, w tym kandydaci na podoficerów i oficerów zostają zgrupowani w garnizonie i przez resztę zasadniczej służby wojskowej, szkoleni są w pododdziałach kompania/batalion. Ćwiczenia, w których biorą udział, obejmują m.in. współdziałanie artylerii, czołgów, pododdziałów inżynieryjnych, lotnictwa i marynarki wojennej.

Po zakończeniu zasadniczej służby wojskowej, stan osobowy batalionu lub kompanii, odchodzi od rezerwy i w odstępach co 5 lat powoływany jest na 3-4 ćwiczenia. Następnie, po tym czasie rezerwiści przenoszeni są do wojsk OT i nie odbywają dalszych ćwiczeń. Obowiązek służby wojskowej trwa do ukończenia 60 roku życia.

Na okres wojny przewiduje się zmobilizowanie sił zbrojnych do stanu 700 tys. ze stanu pokojowego 32 tys. (przy ludności Finlandii ok. 5 mln).

W n i o s k i:

1. W państwach neutralnych przygotowania obronne mają powszechny charakter wyrażający się maksymalnym zaangażowaniem 11-13 % ogółu ludności w strukturach wojskowych na czas wojny oraz udziałem pozostałej części ludności w organizacjach Obrony Cywilnej.

2. Zasadnicza służba wojskowa – traktowana jako szkolenie wojskowe zapewnia wyszkolenie ok. 80-90 % populacji poborowych w systemie milicyjnym, krótkoterminowym (4-11 miesięcy).

3. Trzonem wojskowej części obrony powszechnej jest Obrona Terytorialna tworzona przez terytorialne organy dowodzenia (zespolone z organami administracji terenowej) i podporządkowane im wojska OT oraz inne formacje paramilitarne (np. straż graniczna).

3. WOJSKA OBRONY TERYTORIALNEJ NIEKTÓRYCH INNYCH PAŃSTW EUROPY I AZJI

3.1. Wojska OT państw bałtyckich

Po rozpadzie ZSRR małe państwa bałtyckie: Litwa, Łotwa i Estonia stanęły wobec olbrzymiego problemu odbudowy swej tożsamości państwowej, w tym wojskowej. To głównie skutki długotrwałych związków ze Związkiem Radzieckim, jak i dominacji rozwiązań militarnych w tym państwie. Nie można nie dostrzegać także stałego zagrożenia i nacisku sił rosyjskich (akcje OMON-u) oraz społeczności rosyjskiej zamieszkującej te republiki.

3.1.1. *Ochotnicza służba ochrony kraju (SKAT) Litwy*

Ochotnicza służba ochrony kraju – to stale funkcjonująca część sił zbrojnych Litwy, formowana na zasadzie ochotniczej. Obywatel Litwy otrzymuje status żołnierza-ochotnika, po podpisaniu umowy o służbie wojskowej (nie więcej niż na 5 lat, potem możliwe jest przedłużenie). Do służby przyjmowani są obywatele w wieku od 18 do 50 lat, przy spełnieniu jednak warunku, iż są godni służby wojskowej w sensie fizycznym i moralnym. Oprócz tak zwanych żołnierzy kontraktowych do służby są włączani młodzi ochotnicy – od 14 do 18 lat, ochotnicy wspomagający służbę materialnie, a także honorowi ochotnicy (w starszym wieku), uczestnicy walk o niepodległość.

Przygotowanie wojskowe żołnierze otrzymują w powiatowych centrach szkoleniowych SKAT zgodnie z programami zatwierdzonymi przez dowódcę naczelnego SKAT. Szkolenie żołnierzy odbywa się w ciągu 10 dni w roku w oderwaniu od swojej stałej pracy. Dodatkowo mogą uczestniczyć w różnych ćwiczeniach prowadzonych z wojskami i to nie tylko w ramach SKAT.

W razie potrzeby mogą uczestniczyć w akcjach ratunkowych czy usuwaniu skutków klęsk żywiołowych.

Oprócz finansowania z budżetu, służba SKAT, może otrzymywać fundusze ofiarowane, a także dochody z działalności gospodarczej. Obecnie żołnierze służby ochotniczej, z wyjątkiem kadry stałej, nie są wynagradzani za swoją służbę i nie otrzymują żadnych ulg ze strony państwa.

Od roku 1991 liczba żołnierzy służby ochotniczej waha się w granicach 13-15 tysięcy (ok. 0,4 % ludności Litwy).

W przyjętych na Litwie rozwiązaniach naczelny dowódca SKAT podlega naczelnemu wodzowi wojsk Litwy. Struktura tej formacji składa się z następujących elementów (zał.9):

- powiatowych brygad obrony terytorialnej;
- batalionów obrony terytorialnej;
- kompanii obrony terytorialnej;
- samodzielnych eskadr.

Brygada obrony terytorialnej jest oddziałem łączącym wszystkie istniejące pododdziały sił SKAT w danym powiecie. Batalion jest pododdziałem łączącym w danym terytorium kompanie obrony terytorialnej. Natomiast kompania obrony terytorialnej jest podstawową jednostką służby SKAT, składającą się z trzech plutonów.

Organami kierowania siłami SKAT są:

- Republikański sztab sił SKAT;
- sztaby brygad obrony terytorialnej;
- rejonowe sztaby obrony terytorialnej;
- batalionowe sztaby obrony terytorialnej;
- sztaby samodzielnych eskadr.

W czasie pokoju do głównych zadań SKAT należy:

- przygotowanie sił OT do obrony kraju;
- ochrona ważnych obiektów państwowych;

- wspomaganie cywilnych organów władzy w sytuacjach kryzysowych;
- wspomaganie policji pogranicza przy ochronie granic państwowych;
- wspomaganie policji samorządowej i państwowej w zakresie utrzymania porządku publicznego w rejonach dyslokacji sił OT;
- organizowanie i prowadzenie przedsięwzięć mobilizacyjnych;
- organizowanie i prowadzenie szkolenia rezerw;
- działanie w sferze wychowania patriotycznego (militarnego) i inne zadania.

W czasie wojny i sytuacji kryzysowych SKAT przewidziane jest głównie do:

- prowadzenia przedsięwzięć mobilizacyjnych w swoich rejonach i dostarczania rezerw mobilizacyjnych do jednostek wojsk operacyjnych;
- prowadzenia obrony (różnymi sposobami) w obszarach odpowiedzialności współdziałając z wojskami operacyjnymi, ochrona ważnych obiektów;
- organizowania obrony pasywnej wśród mieszkańców cywilnych w obszarach zajętych przez przeciwnika;
- rozpoznania na rzecz sił własnych, prowadzenia działań nieregularnych, specjalnych i dywersyjnych w rejonach zajętych przez przeciwnika;
- zwalczania desantów przeciwnika na zapleczu sił własnych.

Gwardia Narodowa Łotwy

W łotewskiej Gwardii Narodowej służy 18 000 osób. Jest ona zorganizowana w pięć brygad w sile 5-7 batalionów każda. Zazwyczaj batalion składa się z jednej kompanii sztabowej (104 żołnierzy), trzech kompanii strzelców (stan osobowy każdej – 104 żołnierzy) i jednej kompanii zabezpieczenia (128 żołnierzy). W skład każdego batalionu wchodzi siedmioosobowa grupa tzw. Czerwonych Beretów, przeznaczona do realizacji zadań specjalnych.

Sztab Główny Gwardii Narodowej jest usytuowany w Rydze, a sztaby pięciu brygad w Rydze, Vidzeme, Kurzeme, Latgale i Zemgale. Trzon Gwar-

dii Narodowej stanowi 1600 żołnierzy kontraktowych. Pozostali pełnią służbę gratis, wykonując określone zadania jedynie w czasie wolnym. Szkolenie w poszczególnych batalionach jest realizowane wg różnych wzorców, gdyż ze względu na stosowany system ochotniczy nie ma centralnej koordynacji tego procesu. Od 1 stycznia 1993 r. służba w Gwardii narodowej jest służbą ochotniczą.

Do zadań Gwardii Narodowej należy wspieranie policji, straży granicznej i straży pożarnej w sytuacjach kryzysowych (w tym klęsk żywiołowych) oraz działania na rzecz wojska w okresie wojny. W praktyce okazuje się, że zadania są bardzo różne. Obecnie głównym zadaniem Gwardii Narodowej jest kontrola przemieszczania się wojsk rosyjskich na Łotwie²¹.

Gwardia Narodowa jest wyposażona w broń strzelecką, jak pistolety Makarov i M85P, karabiny AKMS-47 i SKS, karabiny maszynowe MG3 oraz kilka granatników RPG-7. Ponadto na jej uzbrojeniu znajduje się broń pochodząca jeszcze z okresu II wojny światowej. Dwa lata temu Ministerstwo Obrony zatwierdziło wykorzystanie samochodów służbowych, ale większość członków Gwardii Narodowej używa swoich własnych, pokrywając koszty ich eksploatacji.

Liga Obrony Estonii

Liga Obrony rozpoczęła swoją działalność w okresie międzywojennym. Po włączeniu Estonii w skład ZSRR została rozwiązana (27.06.1940). Prace nad reaktywowaniem Ligi Obrony rozpoczęto w 1990 r. (przed rozpadem ZSRR), ale pełnię praw uzyskała dopiero na mocy dekretu z 28.04.1992 r.,

²¹ Każdy rosyjski pojazd musi mieć pisemną zgodę od władz łotewskich na przejazd, a odpowiednie dokumenty muszą być umieszczone za szybą pojazdu. W sytuacji ich braku lub gdy są nieważne bądź sfałszowane pojazd jest konfiskowany, a procedura jego odzyskania niezwykle trudna i skomplikowana.

stając się częścią składową Sił Obronnych, przy zachowaniu pewnej autonomii.

Z badań wynika, iż Liga Obrony jest paramilitarną, apolityczną organizacją ochotniczą. Statutowym celem jej działalności jest ochrona porządku konstytucyjnego i bezpieczeństwa publicznego, wspieranie administracji państwowej w sytuacjach szczególnych oraz szkolenie wojskowe i patriotyczne wychowanie młodzieży.

Dowódca Ligi Obrony jest wyznaczony przez rząd. W zakresie zadań obronnych, szkolenia wojskowego, zaopatrzenia w uzbrojenie i sprzęt Liga jest podporządkowana szefowi Sztabu Generalnego. Środki finansowe na jej działalność pochodzą z budżetu Ministerstwa Obrony oraz ze składek społecznych, wpłacanych na specjalnie utworzone konto Fundacji Ligi.

Organizacyjnie Liga Obrony dzieli się na dwa pionny:

➤ wojskowy, ze Sztabem Głównym (obejmującym oddziały: Operacyjny, Wywiadu i Kontrwywiadu, Zaopatrzenia, Personalny, Ekonomiczny, Ogólny i Szkolenia), któremu podlega 17 „brygad”²² rozmieszczonych na terytorium całego kraju i liczących (wg stanu na 1.01.1995 r.) ogółem ok. 6500 żołnierzy. „Brygady” stanowią zorganizowaną rezerwę sił zbrojnych i wspólnie z nimi uczestniczą w ćwiczeniach wojskowych;

➤ cywilny, będący nadbudową polityczno-administracyjną, z Biurem posiadającym Wydział Ogólny, Radę Główną, Komisję Rewizyjną oraz Wydział ds. Organizacji Młodzieżowych i Kobięcych, w ramach którego na terenie całego kraju działają trzy organizacje: „Kobieca Liga Obrony”, „Dziewczyny Ojczyzny” oraz „Młode Orły”, skupiające łącznie ok. 2800 członków.

Oprócz wymienionych wcześniej transporterów opancerzonych, w uzbrojeniu Sił Obronnych Estonii jest broń zakupiona w Izraelu, w tym 11 000 pistoletów maszynowych kal. 5,56 Galil, 200 karabinów maszyno-

²² Stan brygad Ligi Obrony wynosi około 300-400 żołnierzy.

wych 5,56 mm Negev, 150 karabinów wyborowych 7,62 mm Galil, 500 pm Mini UZI, 40 moździerzy kal. 81 mm, 30 armat 106 mm, 50 dział plot kal. 23 mm, 200 wyrzutni ppk z 3250 pociskami MK 1 oraz karabiny AK 47 i AK 74, w które docelowo ma być uzbrojona wyłącznie Liga Obrony.

3.2. Gwardia Narodowa Ukrainy

Suwerenna Ukraina w spadku po zmilitaryzowanym ZSRR odziedziczyła różnorodne struktury wojskowe, podległe różnym ministerstwom. Oprócz Sił Zbrojnych (wojsk operacyjnych), Wojsk Ochrony Pogranicza i Wojsk OC, stworzono Gwardię Narodową Ukrainy składającą się z dwóch dywizji, pięciu brygad i nieokreślonej liczbie pułków łączności (zał.10) liczącej około 30 tys. żołnierzy (1996).

Na czele Gwardii Narodowej stoi jej dowódca ze sztabem głównym, w którym główną rolę odgrywają trzy zarządy główne: operacyjny, organizacyjno-mobilizacyjny oraz łączności i automatyzacji. Oprócz nich w skład sztabu wchodzi jeszcze zarządy: szkolenia wojskowego, szkolnictwa, finansowy, kadr, techniki wojskowej, zaopatrzenia, budownictwa i zakwaterowania oraz wydział służby prasowej.

Każda z jednostek gwardii ma w swoim składzie batalion sił specjalnych. Bataliony tego rodzaju mogą być użyte do wsparcia wojsk wewnętrznych MSW. Nie wykluczone, że będą one współdziałać z oddziałami policji specjalnego przeznaczenia „Berkut”, zwłaszcza w przypadku potrzeby tłumienia wewnętrznych rozruchów i działań antyterrorystycznych. Wynika to głównie z faktu, iż „Berkut” określana jest jako spadkobierczyni sowieckich jednostek OMON-u²³, które powstały w 1988 r.

²³ Ukraińskim odpowiednikiem OMON-u były oddziały ZMOP-u.

Zgodnie z „Tymczasowymi ustaleniami OT Ukrainy” zatwierdzonymi przez prezydenta Ukrainy 10.02.1996 r., na Gwardię Narodową nałożono następujące obowiązki udziału w:

- wzmocnieniu ochrony i obrony granicy państwowej;
- walce z grupami dywersyjno-rozpoznawczymi i innymi uzbrojonymi formacjami agresora;
- podtrzymywaniu rygorów stanu wojennego;
- ochronie i obronie ważnych obiektów państwowych;
- zapewnieniu warunków ciągłości funkcjonowania organów władzy.

Z przedstawionych faktów wynika, że ukraińskie formacje obrony terytorialnej są specyficzne. Ta odmienność wynika nie tylko z braku narodowych rozwiązań. To także ukierunkowanie Gwardii Narodowej na wspieranie wojsk operacyjnych i spełnianie dodatkowej funkcji strażnika porządku wewnętrznego.

3.3. Wojska OT Izraela

Wnioski z najnowszej historii wskazują, iż Izrael – jedno z najbardziej zmilitaryzowanych państw świata, walczący na co dzień z naporem świata arabskiego, trwa dzięki prostej doktrynie. Jej założenia sprowadzają się do tego, aby polegać wyłącznie na własnych siłach i własnej armii w celu zapewnienia bezpieczeństwa krajowi i obywatelom²⁴.

Powszechna zasadnicza służba wojskowa mężczyzn (3 lata) i kobiet (2 lata) oraz okresowa służba w rezerwie pozwalają temu państwu wystawić w razie mobilizacji 650 tys. żołnierzy, czyli jedną ósmą ludności (z ok. 5 mln). W czasie pokoju stan armii czynnej wynosi ok. 180 tys. żołnierzy przy bardzo niskim stopniu uzawodowienia w wojskach lądowych (16 tys. na

²⁴ M. Kuczyński, *Szkolenie w warunkach bojowych*, Polska Zbrojna z 5.V.1993 r.

104 tys.) i dużym uzawodowieniu w lotnictwie (9 tys. na 28 tys.) i w marynarce wojennej (6 tys. na 9 tys.).

Oprócz silnych wojsk operacyjnych w rezerwie Izraela znajduje się 10 brygad piechoty obrony terytorialnej oraz jednostki „Nahal” złożone z mieszkańców osad granicznych, którzy zapewniają sobie obronę.

Całość sił zbrojnych w obronie Izraela jest podporządkowana dowódcom czterech okręgów wojskowych tak na czas pokoju jak i wojny.

3.4. Wojska OT Afganistanu

Zdumiewający opór powstańców afgańskich przeciwko agresji ZSRR (1979-1989) zwrócił uwagę całego świata na organizację i formy tak skutecznej walki Afgańczyków z miażdżącą przewagą nowoczesnych sił pancerno-lotniczych.

Warto więc zasygnalizować organizację wojskową najstłynniejszego wodza Ahmed Szacha Masuda, która w głównej mierze miała podstawy terytorialne.

Masud, niezależnie od odwiecznej formy zwoływania pospolitego ruszenia rodów i plemion do wyparcia przeciwnika z własnego terenu w obliczu agresji ZSRR, rozbudował silną organizację wojskową w dolinie Panczsziru. Wzorując się na doświadczeniach chińskich, algierskich, wietnamskich i kubańskich stworzył trzy rodzaje formacji: Siły Centralne – „motorah” (33 grupy ruchowe – kompanie o dwóch plutonach) – 3000 mudżehadinów, Siły Regionalne – „matanga” oraz oddziały lokalne – „sabet” liczące razem około 2000 żołnierzy. Cała dolina była podzielona na 16 sektorów obrony, z których każdy był osłaniany przez oddział sił terytorialnych „sabet”²⁵.

²⁵ A. Kowalczyk, *Afganistan 79-89. Dolina Panczsziru*, Warszawa 1994, s. 22-25.

Wywiad radziecki w końcu 1988 r. ocenił, iż w skali całego Afganistanu partyzanci dysponowali 4530 oddziałami liczącymi 173 tys. ludzi (z tego aktywne działania bojowe prowadziło 1920 grup liczących 82 tys. ludzi).

Partyzanci dysponowali: około 100 działami, bez mała 800 działkami przeciwlotniczymi, około 1500 działami bezodrzutowymi, 700 wyrzutniami rakiet ziemia-powietrze, około 1000 wyrzutniami rakiet ziemia-ziemia, prawie 3000 moździerzami, ponad 4000 karabinami maszynowymi i około 10000 granatnikami ręcznymi.

W chwili agresji naród afgański liczył około 15,5 mln mieszkańców (z tego 2,5 mln koczowników), a więc blisko 2,5-krotnie mniej niż Polska. Bronił terytorium 652 tys.km², a więc dwukrotnie większego od Polski. W rezultacie przyjętego systemu obrony zadał najeźdźcom następujące straty (wg udostępnionych w 1993 r. danych radzieckich): 14453 zabitych i zmarłych, 469685 rannych i chorych, 118 samolotów, 333 śmigłowce, 147 czołgów, 1314 wozów bojowych i transporterów opancerzonych, 433 działa i moździerze, 11369 samochodów.

Podsumowując, wojna w Afganistanie to jeszcze jedno, tym razem współczesne potwierdzenie odwiecznej prawidłowości, że naród broniący powszechnie swej niepodległości i stosujący nieregularne formy walki nie może być pokonany i ujarzmiony nawet przez agresora dysponującego miazdzącą przewagą techniczną i materiałową.

4. WNIOSKI KOŃCOWE

Dokonana w pracy analiza i ocena stanu organizacyjnego i funkcjonalnego wojsk OT w kilkunastu państwach różniących się wielkością, położeniem geograficznym, tradycjami i stopniem integracji z organizacjami bezpieczeństwa zbiorowego pozwoliła na sformułowanie ostatecznych odpowiedzi na postawione we wprowadzeniu pytania badawcze.

1. Miejsce i rola wojsk OT w tworzeniu bezpieczeństwa narodowego państw demokratycznych

Wojska OT stanowią, obok mobilnych wojsk operacyjnych drugi, zazwyczaj powszechny komponent sił zbrojnych, będący wojskową organizacją miejscowych społeczności do ich ochrony i obrony przed zagrożeniem militarnym i niemilitarnym.

2. Misje i zadania wojsk OT w państwach demokratycznych

Wojska OT pełnią trzy zasadnicze misje: miejscowej obrony militarnej, wsparcia władz i społeczeństwa w sytuacji zagrożeń niemilitarnych oraz tworzenia w miejscowych społecznościach trwałych i silnych więzi społecznych, narodowych i państwowych.

Przy pewnym uogólnieniu, do głównych zadań wojsk OT można zaliczyć: ochronę i obronę ważnych obiektów i rejonów oraz granic, niszczenie – samodzielnie lub we współdziałaniu z wojskami operacyjnymi – agresora, wsparcie i zabezpieczenie działania wojsk operacyjnych, prowadzenie w masowej skali działań nieregularnych w sytuacji wtargnięcia agresora i okupacji, wsparcia władz i społeczeństwa w sytuacji nadzwyczajnych zagrożeń niemilitarnych – klęsk żywiołowych, katastrof i awarii technologicznych i ekolo-

gicznych oraz naruszeń prawa i porządku publicznego, wojskowe wychowanie miejscowych społeczności, udział w krzewieniu wartości moralnych i kulturalnych, kontynuacja i rozwijanie wojskowego dziedzictwa narodowego.

3. *Ogólne struktury wojsk OT*

Wojska OT składają się z dowództw terytorialnych szczebla lokalnego (powiatowego) i regionalnego (wojewódzkiego, stanowego itp.) oraz jednostek wojsk OT – głównie pododdziałów i oddziałów lekkozbrojnej piechoty terytorialnej wzmocnionej, w znacznie większym stopniu niż w wojskach operacyjnych, pododdziałami saperów i artylerii przeciwpancernej.

W niektórych państwach występują również wyższe struktury wojsk OT – dywizje (USA, Szwajcaria, Ukraina). Ponadto struktury wojsk OT mają bardzo niewielkie, wręcz symboliczne (w stosunku do wojsk operacyjnych) organy i pododdziały logistyczne.

4. *System dowodzenia wojsk OT*

Na centralnym szczeblu dowodzenia siłami zbrojnymi znajduje się zwykle oddzielny organ dowodzenia wojskami OT (Biura, Dowództwa) najczęściej podległy bezpośrednio ministrowi obrony. Jednakże system dowodzenia wojsk OT można określić jako wybitnie zdecentralizowany z uwagi na to, że główny ciężar dowodzenia wojskami OT spoczywa na terytorialnych organach dowodzenia szczebla operacyjnego (dowództwa okręgów, obszarów, stanów itp.) i taktycznego (regionalnego i miejscowego).

Terytorialne organy dowodzenia wojsk OT są silnie powiązane, a często nawet zintegrowane (np. w USA, Francji itd.) z terenowymi organami władzy państwowej i samorządowej. Są także silnie powiązane ze strukturami dowodzenia straży granicznej, służb ratowniczych oraz pozarządowymi stowarzyszeniami i fundacjami o charakterze patriotyczno-obronnym (harcerstwo, paramilitarne stowarzyszenia młodzieżowe itp.).

5. Dyslokacja jednostek wojsk OT

Jednostki wojsk OT tworzą bardzo gęstą sieć (w porównaniu z jednostkami wojsk operacyjnych) na całym terytorium państw odpowiednio do stopnia zaludnienia i organizacji terytorialnej państwa. Ważne obiekty (miasta, lotniska, porty, mosty, ciałniny terenowe, zakłady przemysłowe, przejścia graniczne itp.) są z reguły miejscem dyslokacji jednostek wojsk OT.

6. Charakter służby wojskowej w jednostkach wojsk OT

Służba w jednostkach OT ma charakter milicyjny, oparty na powszechnym obowiązku wojskowym lub ochotniczym w czasie pokoju (USA, Dania), sprowadzający się do krótkoterminowego (poniżej roku) wyszkolenia wojskowego, a następnie służby w rezerwie w bliskiej miejscu zamieszkania rezerwisty jednostce wojsk OT. Rezerwiści jednostek wojsk operacyjnych po osiągnięciu wieku „średniego” (32-40 lat) są zwykle przenoszeni na przydziały do jednostek wojsk OT. Limit wieku rezerwistów jest zróżnicowany dla żołnierzy, podoficerów i oficerów kształtując się w przedziale 50-60 lat.

W niektórych państwach (USA, Norwegia) ochotnicy otrzymują stałe wynagrodzenie roczne.

Służba wojskowa w jednostkach wojsk OT jest istotnym elementem prestiżu rezerwistów w miejscowym środowisku.

7. Proces szkolenia żołnierzy oraz kształcenia kadr wojsk OT

Szkolenie poborowego (ochotnika) na „typowego” żołnierza piechoty terytorialnej odbywa się z reguły w garnizonowych ośrodkach szkolenia wojsk OT i obejmuje szkolenie podstawowe, a następnie funkcyjne w składzie plutonu czy kompanii. Po odbyciu szkolenia (zasadniczej służby wojskowej) żołnierze rezerwy są szkoleni w formie krótkich treningów weekendowych (raz na tydzień lub kwartał) oraz kilkudniowych ćwiczeń (raz na rok).

Kandydaci na podoficerów mają zwykle dłuższy okres szkolenia niż szeregowcy.

Kształcenie kadr oficerskich dla wojsk OT obejmuje zwykle studentów w toku studiów i specjalnie organizowanych obozów szkoleniowych.

Kadrę zawodową jednostek wojsk OT podoficerską i oficerską zwykle kształci się w szkołach (uczelniach) wojskowych tak, jak i kadrę z wojsk operacyjnych.

8. Relacje koszt-efekt wojsk OT

Wydatkując na wojska OT w czasie pokoju kilka procent ogólnych wydatków na obronę uzyskuje się na czas wojny potencjał sił lądowych przekraczający 50 i więcej procent całości sił lądowych. Równocześnie stanowią one liczący się i zdyscyplinowany oraz dobrze zorganizowany potencjał dla wsparcia władz i społeczeństwa w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych miejscowych społeczności i środowiska.

Za te wydatki uzyskuje się również konieczne, niezastępowalne innym szkoleniem i kształceniem, kształtowanie obywatelskich i patriotycznych postaw szkolonej wojskowo młodzieży.

9. Relacje między wojskami OT i wojskami operacyjnymi w całokształcie organizacji wojskowej państw demokratycznych

Obydwa te komponenty wzajemnie się uzupełniają we wspólnym dziele obrony państwa. Przez wojskowe zagospodarowanie terenu wojska OT tworzą warunki konieczne i sprzyjające dla pełnego wykorzystania walorów manewrowych i uderzeniowych wojsk operacyjnych. Równocześnie wojska OT oraz miejscowe organy władzy, ochrony ludności, porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz gospodarcze wspierają wojska operacyjne w realizacji zadań logistycznych i innych.

Z kolei wojska operacyjne wspierają i udzielają pomocy wojskom OT w sytuacjach zagrożeń przekraczających ich możliwości.

Wojska OT są równocześnie swego rodzaju rezerwuarem siły żołnierskiej dla wojsk operacyjnych.

BIBLIOGRAFIA

- Beaufre A.**, *Wstęp do strategii. Odstraszanie i strategia*, Warszawa 1968.
- CH.OTT**, *Fińskie siły zbrojne*, WPZ 4/95.
- FY 2000. Legislative Priorities of the National Guard.*
- Horňak P.**, *Siły OT armii Republiki Czeskiej*, AON 2000.
- Kjaer K.E.**, *Duńska Obrona Terytorialna*, AON 1997.
- Komunikat Miesięczny MON SWS Inf. 1-31.08.92, *Organizacja i zasady funkcjonowania jednostek typu „Gwardia Narodowa” państw zachodnich.*
- Kowalczyk A.**, *Afganistan 79-89. Dolina Panczsziru*, Warszawa 1994.
- Kozicki W.**, *Żandarmeria Narodowa, Wojsko i Wychowanie*, 7/97.
- Kuczyński M.**, *Szkolenie w warunkach bojowych*, Polska Zbrojna, 5.V.1993 r.
- Neutralni restrukturyzują siły zbrojne. Wojsko, technika, obronność*, Kielce 2.08.1998 r.
- Raport RAND CORPORATION Horsta Menderhausena, *Rozważania na temat obrony terytorialnej*, Przegląd OTK nr 3/81.
- Reforma armii szwajcarskiej*, Polska Zbrojna, 19-21.07.96 r.
- Sikora S.**, *Armia dla wszystkich (Finlandia)*, Polska Zbrojna, 18.11.1996.
- Sprawozdanie delegacji Zarządu OT SG WP z pobytu w Dowództwie Gwardii Narodowej Stanów Zjednoczonych, 30.06.1998 r.
- Stein G. J.**, *Wojska OT europejskich państw NATO*, WPZ 3/90.
- Sverken J. S., Andersen P.**, *The important Link Between The Danish Armed Forces And The Population, The Danisch Home Guard NATO's Sixteen Nations*, 1997 nr 4.
- Witzke K. P.**, *Niemiecka obrona terytorialna u schyłku XX wieku*, wykład przedstawiony na seminarium w AON w listopadzie 1997 roku.
- Zmiany w armii (Austria)*, Polska Zbrojna, 20.03.1995 r.

ZAŁĄCZNIKI

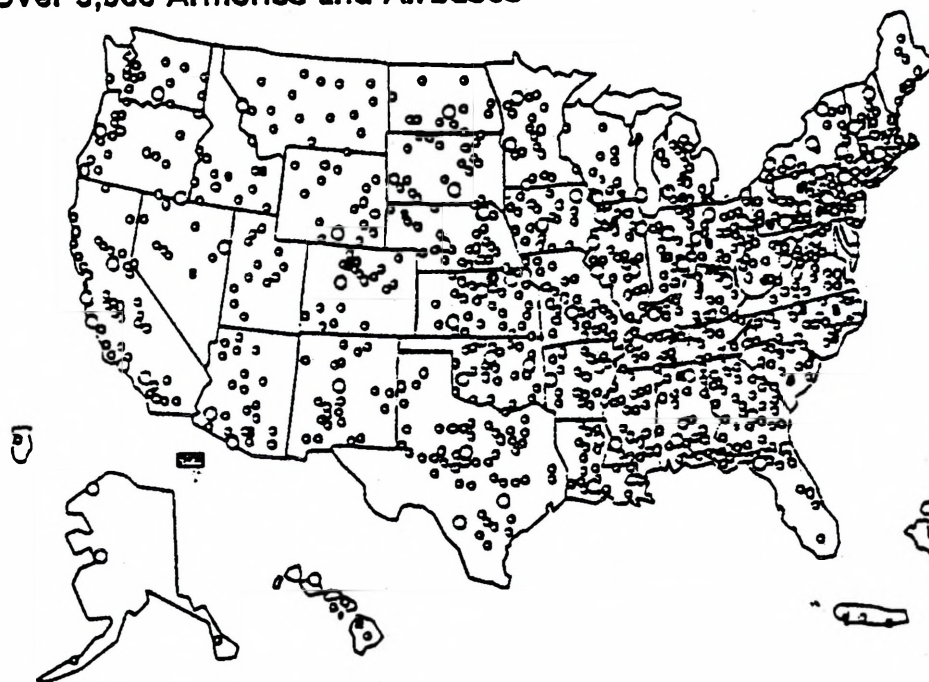
1. Dyslokacja jednostek GN USA
2. OT w strukturze SZ Belgii
3. Struktura organizacyjna OT SZ Belgii
4. Zadania OT SZ Belgii
5. Podział terytorium Danii na regiony obrony
6. Podział terytorium RFN na OW (7) i obwodowe dowództwa obrony (27) oraz dowództwo Garnizonu Berlin
7. Siły OT ARCz w czasie pokoju
8. Struktura bzmot OT ARCz
9. Struktura sił OT Litwy
10. Struktura Gwardii Narodowej Ukrainy

DYSLOKACJA JEDNOSTEK GWARDII NARODOWEJ USA

In MSCA Ops, the NG Provides

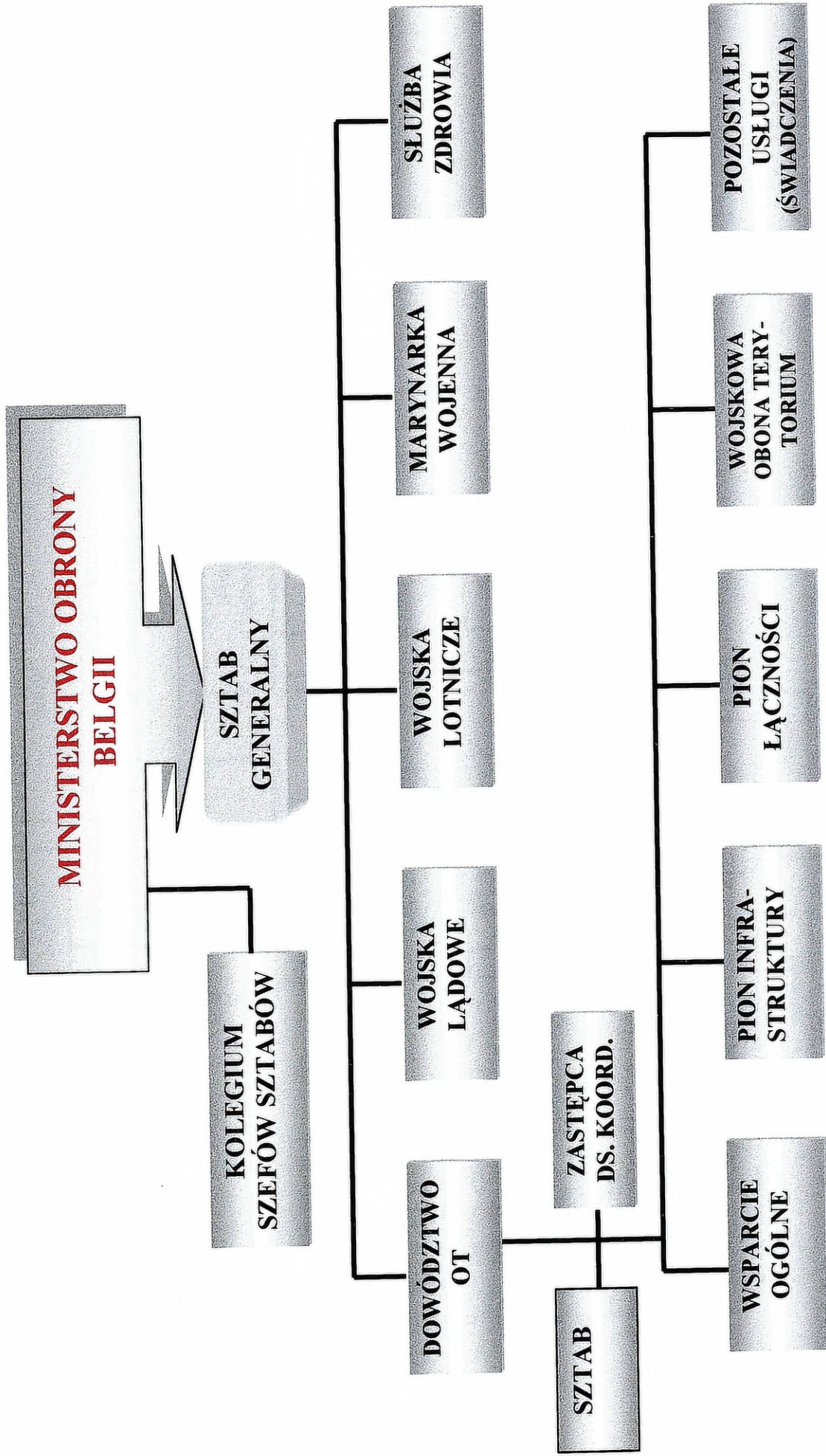
475,000 CITIZEN SOLDIERS AND AIRMEN

Over 3,000 Armories and Airbases

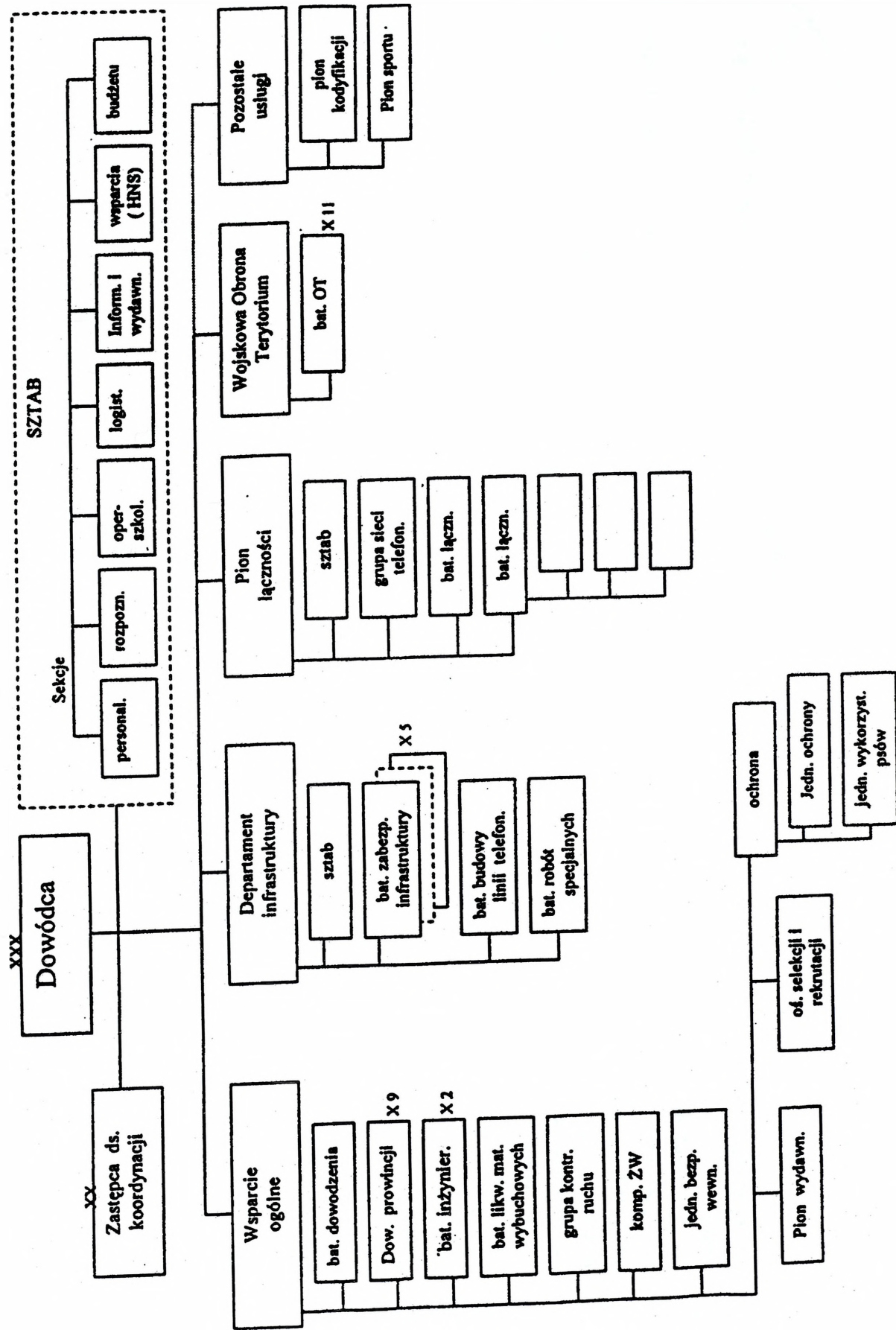

**GWARDIA NARODOWA JEST ORGANIZACJĄ O ZASIĘGU
OGÓLNOPAŃSTWOWYM. NA CAŁYM OBSZARZE KRAJU
ISTNIEJE PONAD TRZY TYSIĄCE POWIETRZNYCH
I LĄDOWYCH JEDNOSTEK, KTÓRE STANOWIĄ
PODSTAWOWĄ BAZĘ RÓŻNEGO TYPU WSPARCIA**

OT W STRUKTURZE SZ BELGII

STRUKTURA ORGANIZACYJNA OT SZ BELGII

ZADANIA OT SZ BELGII

ZADANIA OBRONY TERYTORIALNEJ SZ BELGII

WSPARCIE SZ

- ⇒ Infrastruktura
- ⇒ Łączność
- ⇒ kontrola ruchu
- ⇒ Likwidacja materiałów
wybuchowych
- ⇒ Prace inżynierskie
- ⇒ Ochrona
- ⇒ Zaopatrzenie kasyn i
hotelu
- ⇒ Ochrona środowiska

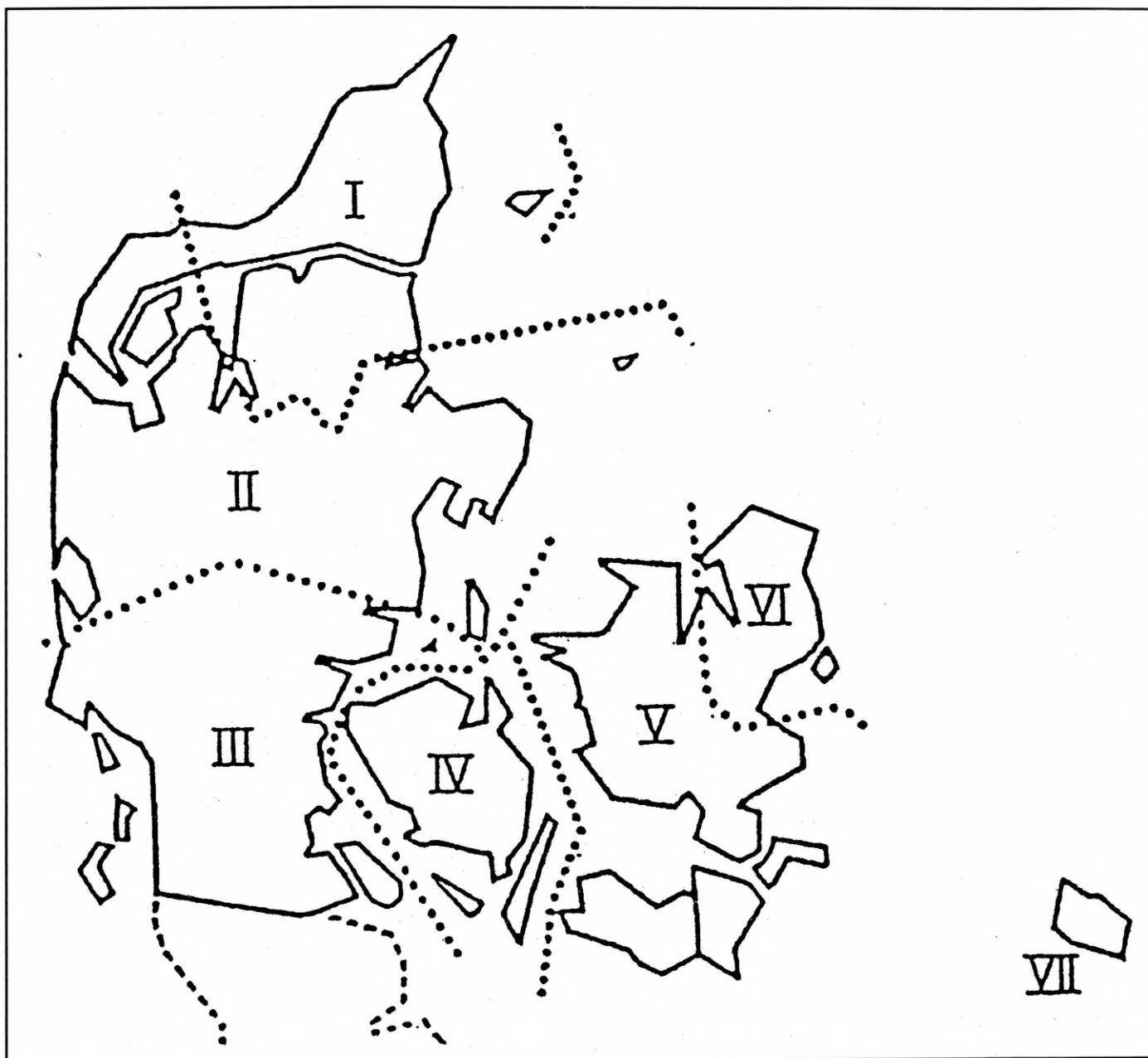
POMOC DLA KRAJU

- ⇒ Zaopatrzenie finansowe
- ⇒ Sytuacje nadzwyczajne
- ⇒ Klęski żywiołowe
- ⇒ Porządek publiczny
- ⇒ Świadczenia na rzecz obron-
ności
- ⇒ Wsparcie innych elementów
- ⇒ Likwidacja materiałów wy-
buchowych
- ⇒ Prace inżynierskie
- ⇒ Ochrona środowiska
- ⇒ Wypożyczanie materiałów i
instalacji

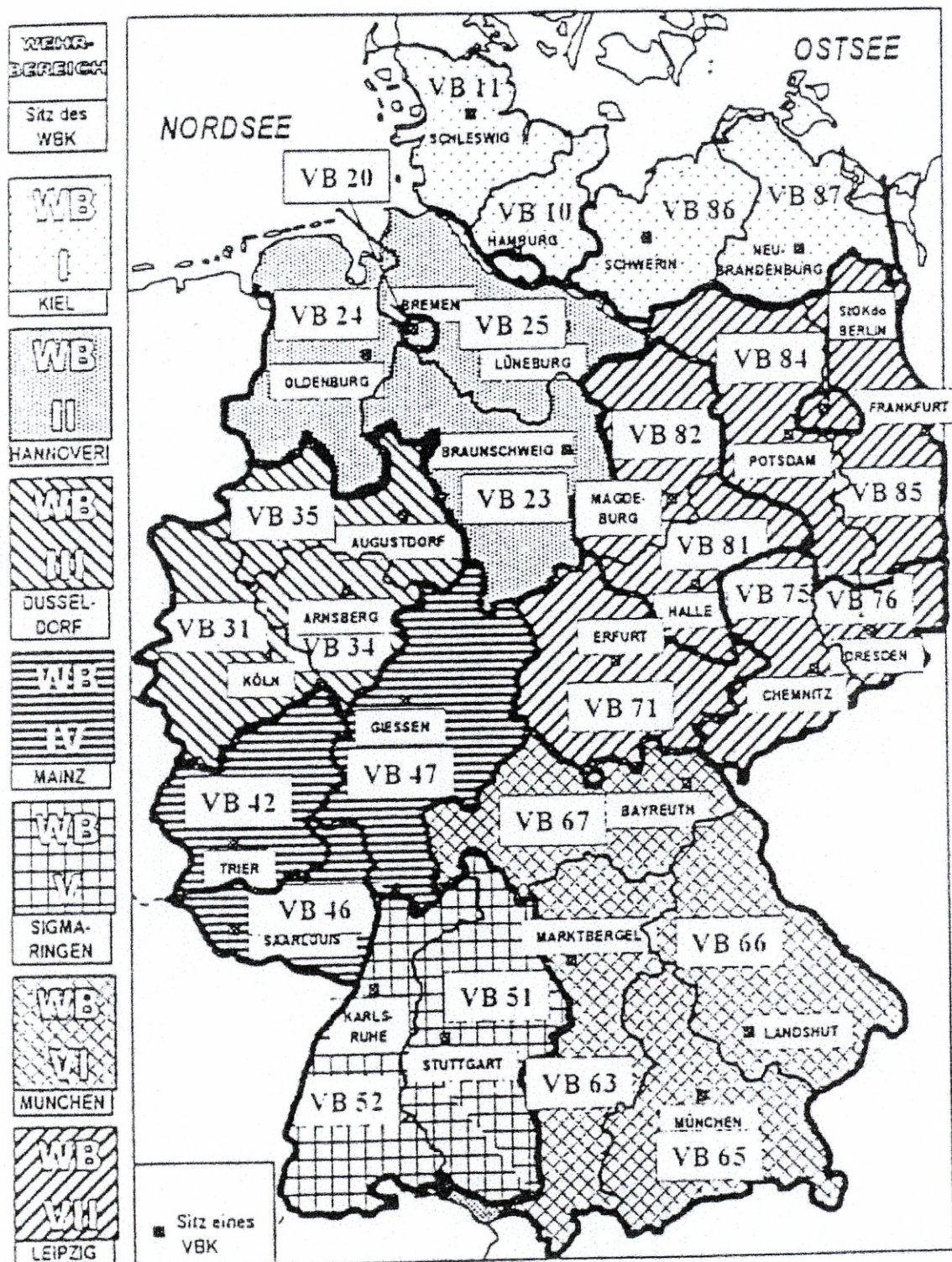
ZADANIA OPERACYJNE

- ⇒ Obrona militarna teryto-
rium
- ⇒ Wsparcie elementów SZ
w operacjach
- ⇒ Wsparcie wojsk sojuszni-
czych
- ⇒ Wspieranie operacji hu-
manitarnych

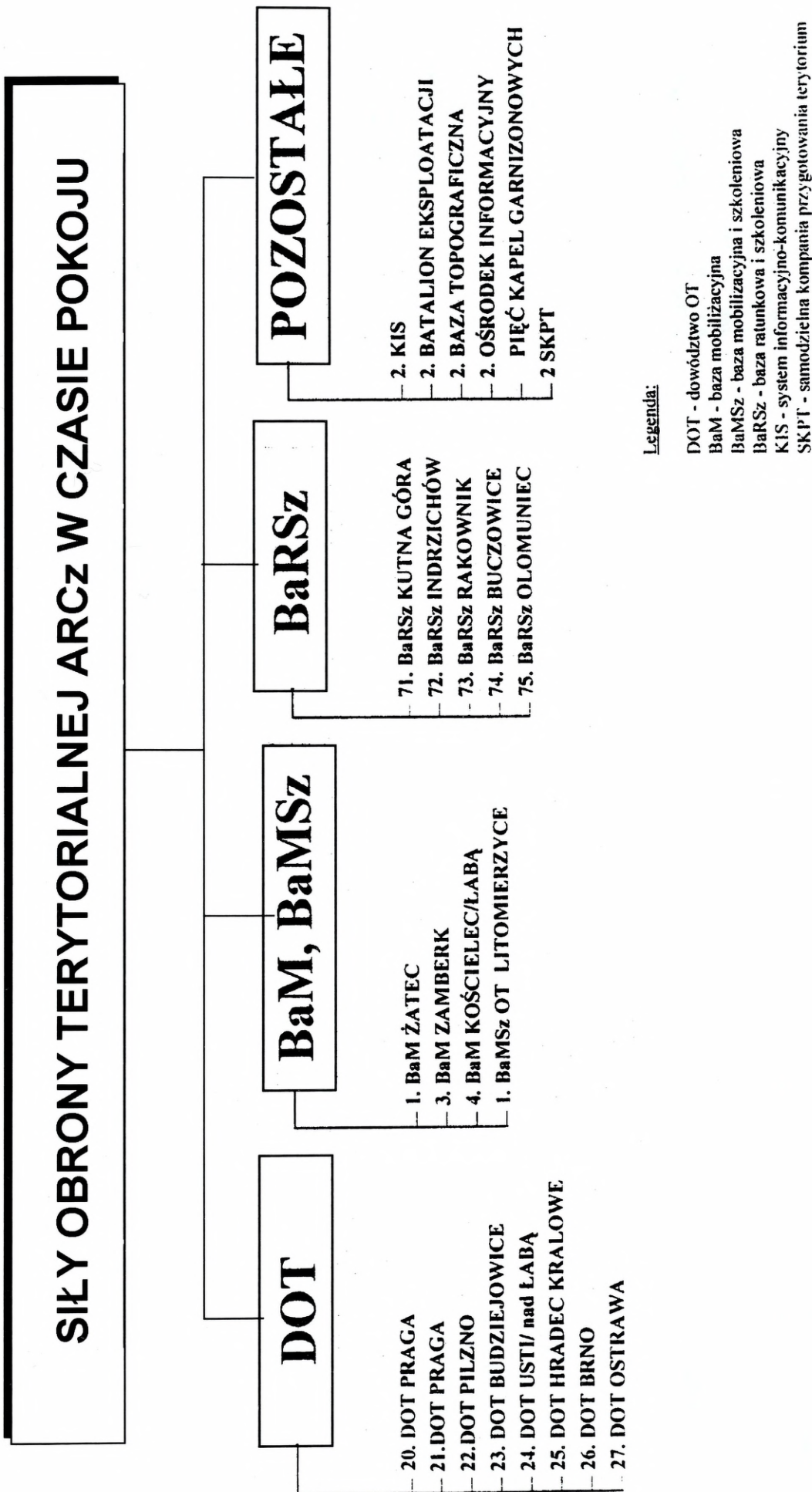
PODZIAŁ TERYTORIUM DANII NA REGIONY OBRONY

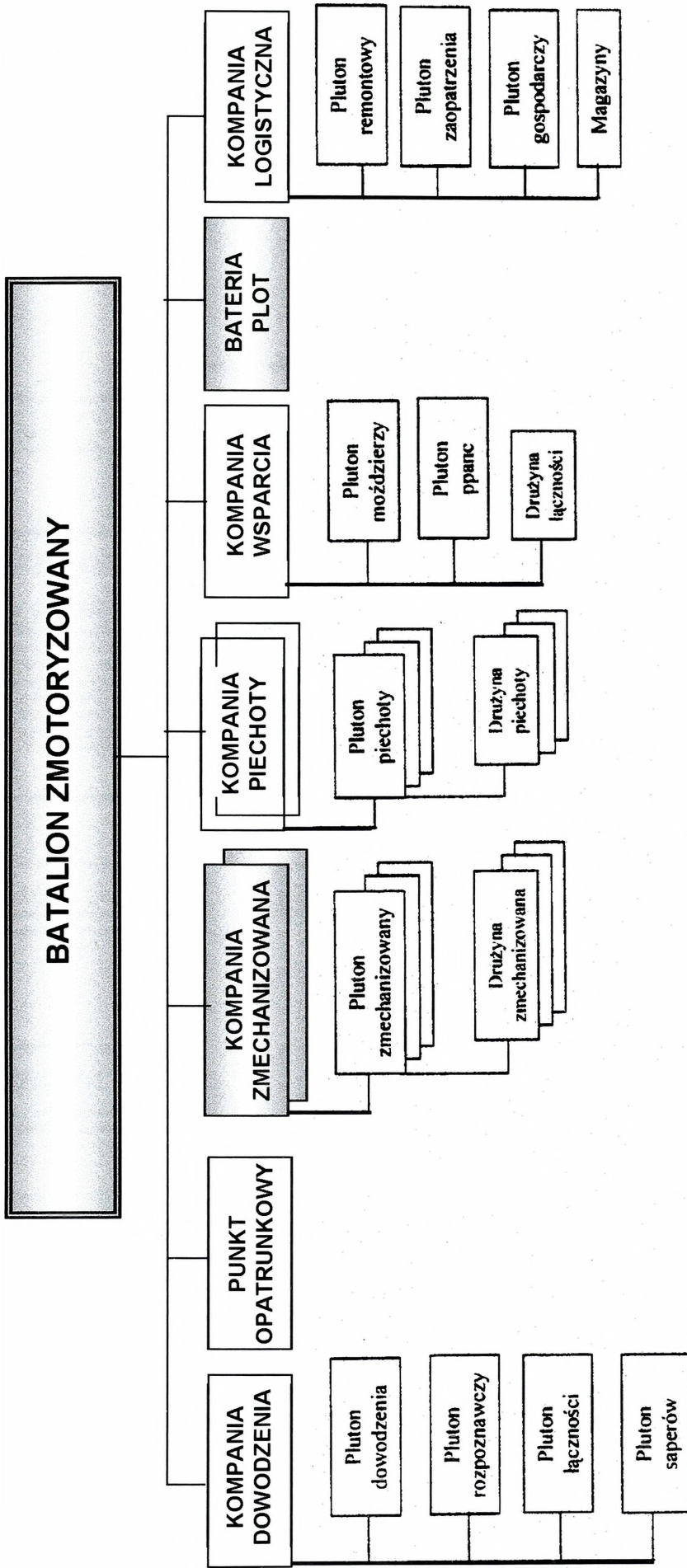
**PODZIAŁ TERYTORIUM RFN NA OKRĘGI WOJSKOWE (7),
OBWODOWE DOWÓDZTWA OBRONY (27) I DOWÓDZTWO
GARNIZONU BERLIN**

SILY OT ARCZ W CZASIE POKOJU

STRUKTURA BZMOT OT ARCz

KOMPANIA ZMECHANIZOWANA	
stan osobowy	- 95
OT-90	- 20
UK	- 36
RPG-7	- 18
RPG-75	- 36
Rdst RF-13	- 28

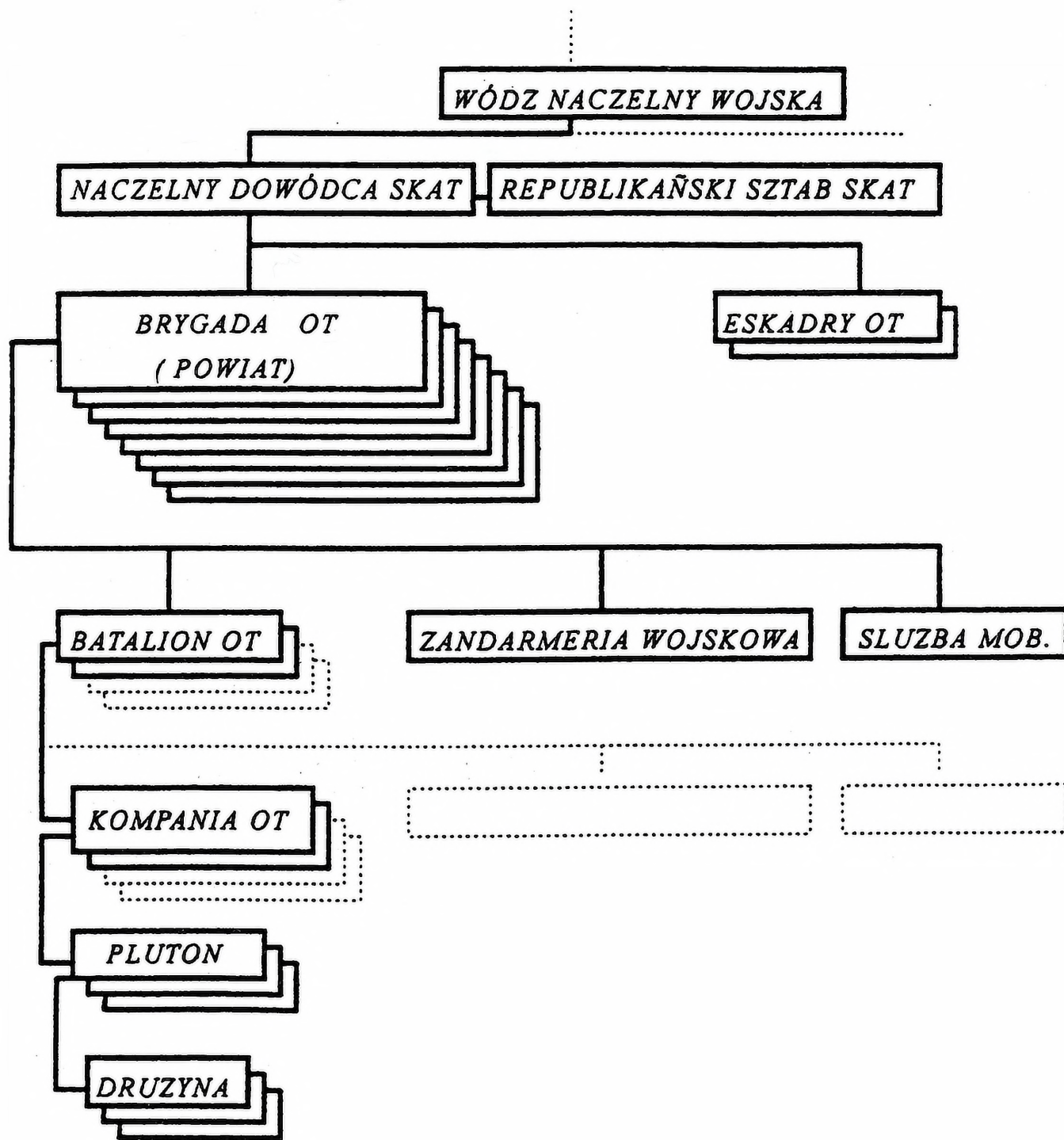
KOMPANIA PIECHOTY	
stan osobowy	- 95
sam. cięż.	- 20
sam. osob.	- 2
UK w. 59	- 36
RPG-75	- 54
Rdst RF-13	- 12

KOMPANIA WSPARCIA	
stan osobowy	- 93
sam. cięż.	- 2
sam. osob.	- 2
BWP-1	- 2
PTRK 9K11	- 4

BATERIA PLOT	
stan osobowy	- 61
30 mm PL.DVK	- 4
Rdst RF-13	- 12

KOMPANIA LOGISTYCZNA	
stan osobowy	- 136
sam. cięż. spec.	- 56
Rdst RF-13	- 2
BWP-1 spec.	- 2

STRUKTURA SIŁ OT LITWY

STRUKTURA GWARDII NARODOWEJ UKRAINY

